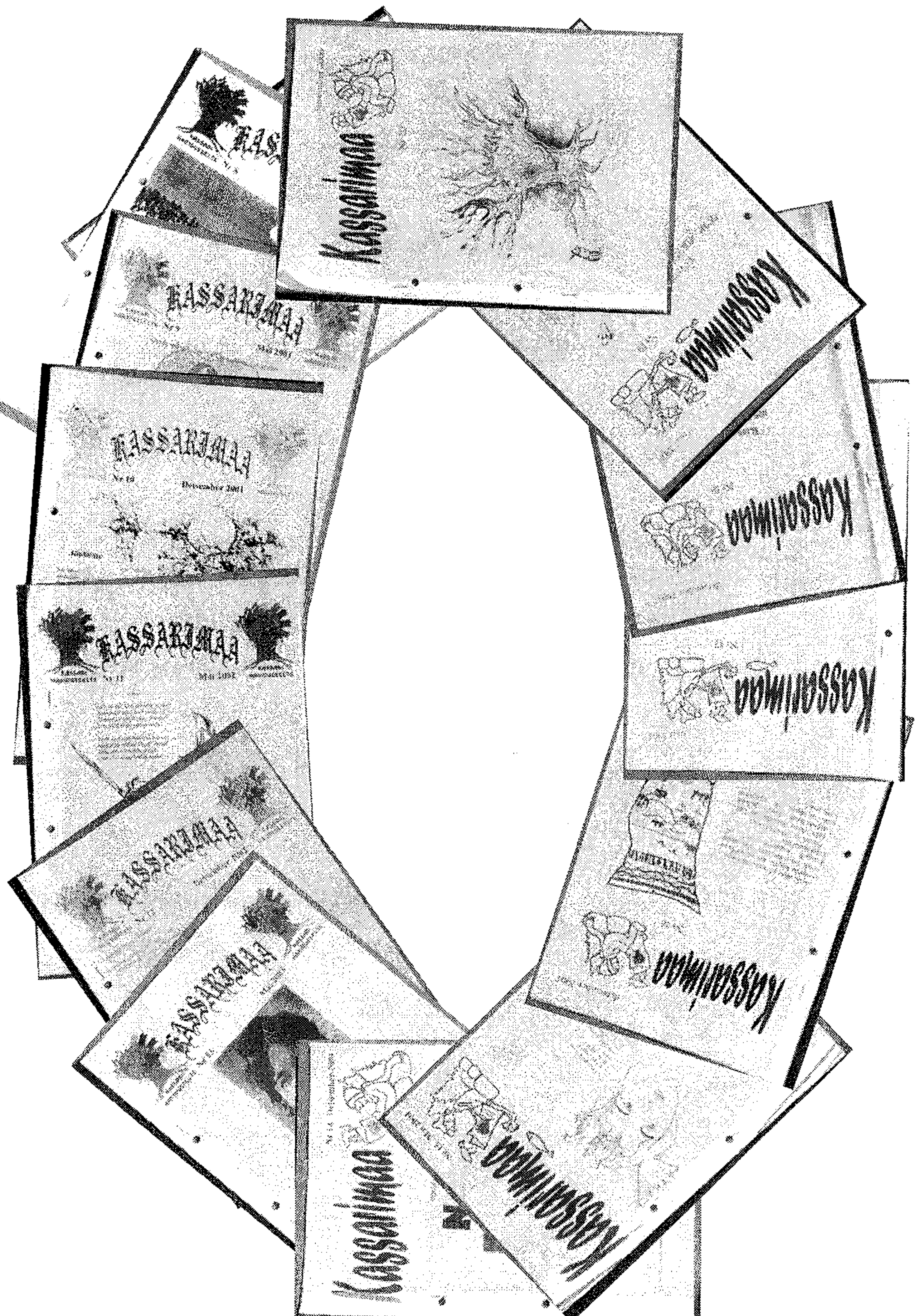
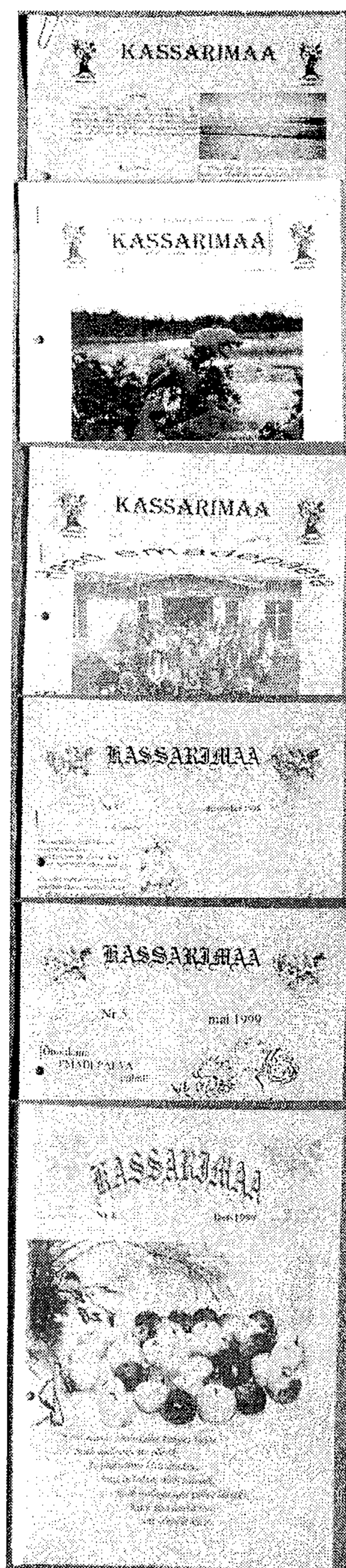
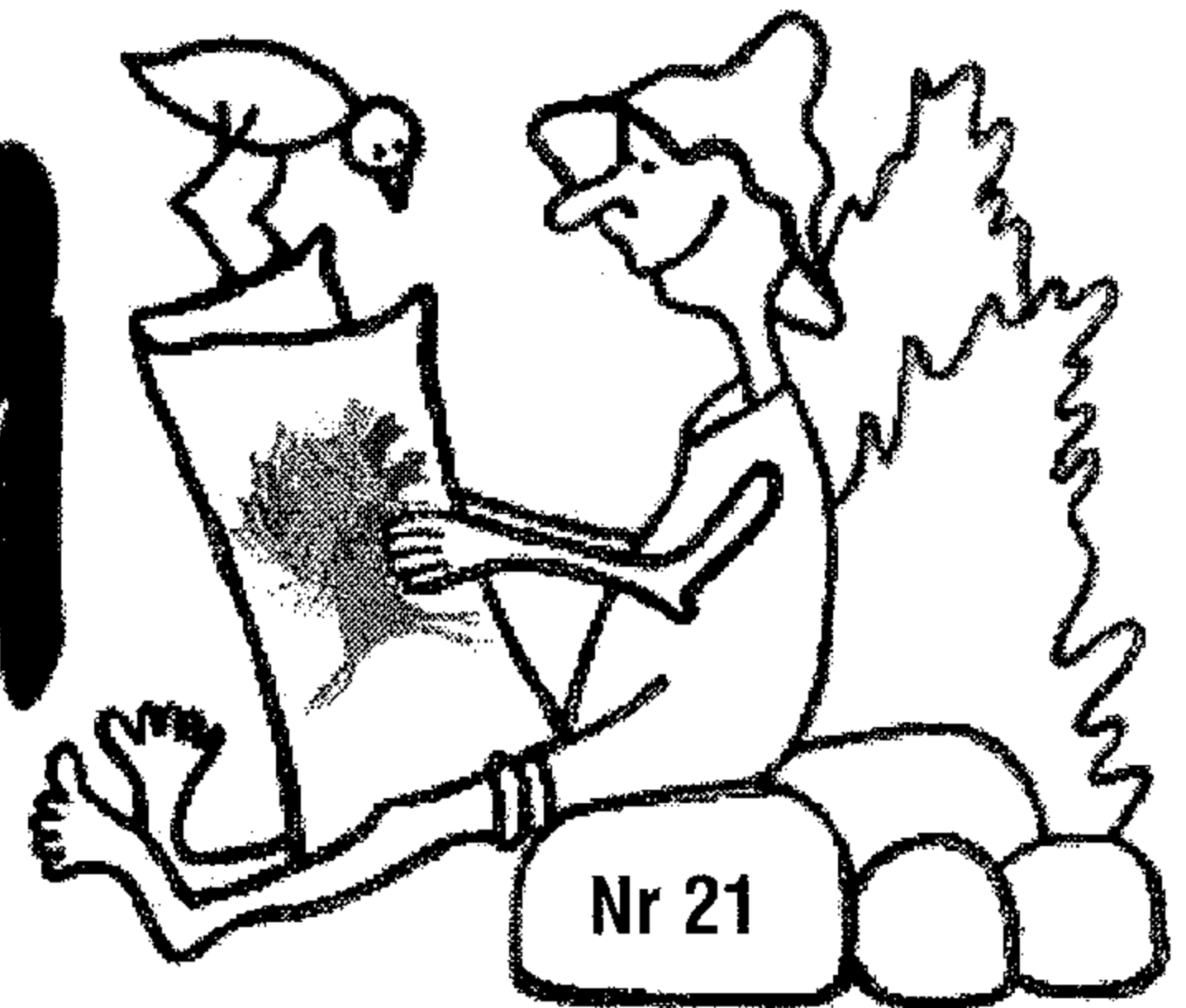

Mai 2007

Kassarimaa

10 aastat “Kassarimaad”

Merike Niimann, Linda Tikk

Oli aasta 1997. Kassari haridusseltsis käis juba vilgas tegevus ja tahtsime sellest teada anda ka kõigile kassarlastele. Lootsime sellelt abi kogukonna liitmisel ja teabe vahendamisele.

Nime panek pole kunagi kerge olnud, ikka pole justkui seda õiget. Aga lõpuks sai otsustatud lihtsa ja kõigile arusaadava “Kassarimaa” kasuks. Nii saigi 1997 aasta esimesse kevadisse numbrisse palju Kassari saart tutvustavat materjali, tema loomise legend, Albert Mänsi mälestused ja laulu “Meie kodusaar” (sõnad Helme Kääramees, viis Tuuli Kopli) sõnad. Oli see juhus või saatus, et see number emadepäevaks ilmus, aga nii on see siiani jäänud. Teine number valmib alati jõuluks ja nii juba kümme aastat. Lisaks aja- ja kultuuriloole on igas numbris käsitletud pikemalt tähtsamaid hetki Kassari elust nagu Leigri kojutulek, Kassari kabeli kella tagasisaamine, Eesti külade Maapäev Kassaris, kassarlaste sotsioloogilise uuringu tulemustest, Kassari saare üldplaneeringust, arengukavast, majanduse arendamisest, suveturu avamisest, Lepa Anna Sukasääre nimelise fondi loomisest

ja täitumisest, teatritegemistest, Kassari kooli kokkutulekust ja veel mitmetest tegemistest.

Algusest peale on lehes olnud luuletused, enamalt jaolt kassarlaste Maarika Elmi, Viiu Adamka, Ulvi Uusoja, Maris Variku Aivar Loritsa, Karin Kääramehe, Helme Kääramehe, Merike Niimanni, Eve Viidalepa ja Marie Underi, aga ka hiidlaste ja mandri-eestlaste omad.

Kaane kujundamisel on joonistustega kaasa aidanud Maarja Niimann, Tähti Tukk, Anna Lipp, Marje Oolmets, Ulvi Uusoja, Linda Tikk, Eve Viidalepp, Maarja Undusk fotodega Heli Tuisk, Aidar Kääramees Aivar Lorits, Urmas Lauri ja Teet Kitkas.

Kaastööd on olnud rohkem kui 70 autorilt.

Aastalõpu lehes on alati kajastatud Kassaris toimunud üritused ning tähtsamad ja huvitavamad seminarid/õppereisid, kus meie inimesed käinud.

Lehte on toimetanud Aidar Kääramees ja Aivar Lorits.

Iga aastaga järjest rohkem oleme ajalehes avaldanud mälestusi siinsest elust. Küllap tuttavate lugude lugemine innustabki lugejaid endid kirjutama.

Kassari koolist

Eino Kaevats

õpilane 1944-1951

õpetaja 1958-1959

Oli 1944. aasta sõjasügis. Keh-
tinud saksa võim oli lahku-
mas, eesti võimu polnud ja
vene võim alles saabumas, mistõttu
kooli algus sel aastal liikus 30.
oktoobrile.

Kuna koolikohustuse vanusepiir
oli nihkunud varasemalt kaheksalt
aastalt seitsmele aastale ja mingi-
tel põhjustel oli ka üheksa-aasta-
seid, kes ei olnud varem kooli läi-
nud, siis kujunes meie klass vanu-
seliselt väga ebaühtlaseks.

Mäletan, et olin klassi noorim.
Kuna sõjajärgselt oli vanemate elu-
koha muutuse tõttu õpilaste liiku-
vus suur, siis arvuliselt oli klassi
suuruseks keskmiselt 20 õpilast,
mis Kassari saare kohta oli piisa-
valt suur.

Algul oli raskusi õppevahendite-
ga. Riik suutis pakkuda ainult sul-
gi ja tinti, kõik muu tuli õpilastel
ise muretseda.

Lugema õppisime säilinud sõja-
eelsetest lasteraamatutest ja kirja-
likke töid tegime vanemate kooli-
ajast säilinud vihikutesse. Kuna
valik oli tagasihoidlik, siis ühte
vihikusse pidid mahtuma nii tä-
hed kui numbrid.

Teisest klassist alates lahenes
juba nii enamike õpikute kui ka vi-
hikute probleem ja õppetöö kulges
normaalselt. Õpikute vajadus suu-
deti siiski lõplikult lahendada al-
les viiekümnendate aastate algu-

seks, sest mäletan, et 1949. aastal
õppisime ajalugu kahekümnenda-
tel aastatel välja antud õpikutest ja
eesti keele lugemik oli tavaliselt
mitme õpilase kohta.

Tol ajal oli Kassari kool 6-klassi-
line ja kahe klassikomplektiline.
Õpetajaid oli kaks – direktor Alek-
sander Loomets ja Liisa Loomets.
1948. aasta sügisel muudeti kool 7-
klassiliseks ja juurde tuli uue õpe-
tajana Ester Nittim-Juhanson. Üht-
lasi muutus kool ka kolme klassi-
komplektiliseks.

Kuna aeg oli sõjajärgne ja kõikjal
vedeles sõjamoona, siis tolleaegse-
te noorte poiste paratamatuks klas-
siväliseks harrastuseks kujuneski
mänglõhkeainetega, mille tagajär-
jel kaotas elu ka kaks meie klassi
õpilast. Mõne aastaga suudeti ka
selles vallas olukord normaliseeri-
da ja elu läks edasi.

Kuna kooliaeg on inimese elus
üks ilusamaid perioode, siis
möödub ta kiirelt ja 1951.
aasta kevadel lõpetasin Kassari
Mittetäieliku Keskkooli. Alusta-
nud 20. õpilaselt lõpetas 11. Sellise
suure väljalangemise põhjuseks ei
olnud alati õpiraskused, vaid juba
eelpool mainitud õnnetused, küü-
ditamine ja vanemate elukoha va-
hetused.

Tähenduslik on veel meenutada,
et vahetult enne kooli lõppu vallan-
dati kooli 42 aastat direktorina juh-
tinud Aleksander Loomets, süüdis-
tatuna kodanlikus natsionalismis.

Peale eelpool mainitute töötasid
minu õppimise ajal veel õpetajate-

na Elsa Elmi-Linikoja, Magda
Elmi-Naur ja Aino Saar-Tülp. Ta-
gantjärele tarkusena tuleb tunnis-
tada, et Kassari koolist saadud tead-
miste pärast ei ole elus tulnud hä-
beneda.

Sellega lõppes õppimisega seo-
tud periood, kuid juhtus nii,
et 1958. aasta sügisel, peale
Kassarisse äsja saabunud õpetaja
Elmar Leipzigi kutsumist sõjaväe-
teenistusse, tuli minul üks aasta
töötada õpetajana. Sellest sügisest
oli Kassari kool uuesti muudetud
vahepealsest algkoolist 7-klassili-
seks ja peale õpetajatöö täitsin ka
üleminekuperioodi V klassi juha-
taja kohuseid.

Koolis töötasid siis direktorina
Ago Remmelkoor ning õpetajatena
Marta Kalju ja Vaike Kutser-Vakula.
See aasta on mällu jäänud kolleegi-
de väga hea läbisaamise ja kooli
normaalse arengu aastana.

Kool toimis aktiivselt kohaliku
kultuuri- ja spordielu keskusena.
Ei osanud siis vist keegi arvata, et
järjest 96 aastat tegutsenud Kassa-
ri kool juba kuue aasta pärast sule-
takse.

Üldtuntud teadmine – kaob kool,
kaob küla – on saanud järjekordse
tõestuse, nagu tänapäevane mure
eesti rahva madalast iibest, mille
põhjustest ei saada või õigemini ei
taheta aru saada. See on aga juba
eraldi teema.

Järgmisel aastal suunati mind
Rebasselja Algkooli ja tihedamad
sidemed Kassari kooliga katkesid.

Kui mina koolis käisin

Tuulik Valler

Sündinud 1932. aastal

Ma pidin rääkima, kuidas see süstimise päev koolis toimus. Siis me Orjaku poistega kooli ei läinudki, sest kartsime süstimist. Läksime siis kadakusse, võtsime hommikul leivakotid kaasa. Läksime siia Sopi taha karjamaale. Seal ei olnud midagi teha, jooksisime kadakate vahel ringi. Nursti Joonasel oli kadaka virn tehtud, kadakad maha raiutud. Me siis hakkasime poistega omavahel ükshaaval vedama, kadakahunnikud järgi ja vedasime need üle lahe Kadakalaiule. Me käisime mitu raksu selle aja jooksul, vedasime kõik kadakad sinna, mis ta oli omal kütteks maha raiunud. See oli pool päeva tööd. Siis kui kooliaeg läbi oli, siis läksime koju.

Ma ei mäletagi, mis süst see pidi olema, lihtsalt süstiti kõiki õpilasi. Kas see oli difteriidi vastu või mis see oli, siis olid sellised haigused.

Meid jälgis binoklist Harjak Priidu Kruusiaugu talust. Tema oli selle talu peremees ja hakkas järsku märkama, et mis loomad need Kassarist lähevad Kadakalaidu. Suur nupp on ees, nigu kaamelid, ja suur kuhi, nagu küür on järgi. Meil oli tarvis veest läbi minna nende kadakukoormatega, me olime riidest lahti võtnud. Vahepeal oli nii sügav mõnest kohast, ainult peanupp paistis välja. Ja Priidu binokliga vaatab, et mis loomad need täna sinna Kadakalaidu lähe-

vad. Seda ta vist ei märganud, kui me sealt tagasi tulime, siis olid me nupud nii väikesed, ta ei pannud tähele. Kui me sinna läksime, siis oli kadakakuhi igavene suur, see oli vee sees näha, see lohises vee peal. Pärast suur pahandus – Joonasel kõik kadakad ära varastatud karjamaalt, mis ta oli omale kütteks raiunud. Need põletati siis küttena pliidi all ära. Ta ei saand neid muud moodi sealt Kadakalaidust kätte ka enam kui pidi talved ootama, millal jää ära külmas, siis mööda jääd sai ta oma kadakad koju vedada.

Meil ei olnud mitte midagi muud teha ja siis vedasimegi. Olime selle töö juures kas kolmekesi või neljakesi: Hirsi, mina, Eimar, aga kas Sassa Ennu oli ka või ei olnud, seda ei mäleta. See oli üks sihuke suurem juhust... ja pahandust kui palju pärast!

Ükskord oli, kui poiste WC põlema läks. Meie olime poistega – nagu koolipoisid ikka – tegime suitsu seal, WC-s. See oli seal koolimaja teises otsas, mäepool küljes. Poiste WC oli seal koridori taga.

Seal tegime suitsu, poistel plärud ees ja – enne seda käisime tubakat varastamas Aida Kalju põllu pealt, tema isa põllu pealt, mis ta nimi oligi, ei mäleta, sealt varastasime tubakalehti, ta kasvas ise tubakat. Need kuivatasime siis ära kusagil päikese käes või seina peal, siis oli tubakat võtta.

Siis oli seal nihuke lugu, et pani-

me omal kõik plärud põlema ja mina olin siis peasüüdlane, sellepärast et panin suitsu tikust põlema ja viskasin tikku – poiste WC-s oli see uriinirenn, suur plekitahvel oli, pool seina oli seda täis ja pealt lahti, all oli siis kuserenn – ja mina viskasin tikku sinna renni taha, üle pleki. Ja nigu ma selle tikku sinna taha viskasin, nii käis üks igavene plähmakas ja tuleleek käis mööda laealust sealt peldikuaukust välja ja see plekk hakkas niimoodi vibreerima nagu tuletõrjesireen. Vana Loomets kooli teisest otsast kuulis seda kantseleist, see oli nii hirmus mürin. Me jooksisime ise ka kõik peldikust välja, kartsime, et maja lendab õhku.

Kõik käis väga kähku, lagi ega ka mujalt ei jõudnud põlema minna, aga see leek käis peaaegu et uksest välja, nii suur tuleleek oli. Ja mis pärast välja tuli, sinna taha oli vana Loomets ise ilmselt – kes see muu ikka seda tegi – peitnud neid suur-tüki makaronisi tulehakatuseks, nagu neid meilgi vanaemal oli.

Need olid need õhutõrje gilssidest võetud püssirohi, sihukesed mustad makaronid olid. Need makaronid olid seal taga ja süttisid põlema, kui see tuli sinna taha läks ja see tekitaski selle hirmusa tuleleegi.

Üks rumal lugu oli veel. See oli siis, kui see peldikupõlemine oli juba läbi. Olime jälle poistekarjaga seal poiste WC ruumis. Poisse oli siis koridori peal ka ja õueski. Redel läks sealt maja ot-

sast pööningukorrusele. Mina ronisin sealt üles ja urineerisin sealt plekist katuse peale.

Poisid olid all ja panid Otsa Kusti – see oli Kassarist, natukene teistmoodi oli see poiss ka. Muidu polnud poisil viga midagi. Kaks poissi hoidsid seda kinni ja panid selle sinna räästa alla, parasjagu siis kui mina sealt ülevalt urineerisin sinna pleki peale. See sai tehtud sellepärast, et sellel poisil oli see komme, et kui keegi midagi tegi, siis läks kohe kantseleisse ja kaebas.

Noh ja siis me ähvardasime teda ka, et kui sa veel teed, siis teeme su'ga veel hullemat tüki. Nigu see poiss lahti pääses, nii pani kohe kantseleisse. Pea oli veel märg ja ...

Vana Loomets jälle, klass kokku ja kohe välja selgitama, kes tegi seda. Poisid alguses varjasid ära ka ja keegi ei rääkinud, kes tegi seda. Lõpuks, ma ei teagi, kust ta seda teadis, aga üks tüdruk ütles, et: „See oli Peedu-poiss!“

Loomets kutsus mind kohe klassi ette ja võttis mult siit rinnust kinni ja peadpidi, seljaga vastu tahvli, kaks-kolm korda nii et mu pintsakunööbid lendasid kõik eest minema ja saatis koju. Kodu tuli ära rääkida, mis juhtus.

Peaaegu et oleksin saanud veel teise keretäie, aga vanamees päris nüpeldama ei hakanud selle asja pärast, ütles, et see polnud minu süü päriselt ka, et süüdi olid need poisid rohkem, kes teda all kinni hoidsid. Minu süü oli ainult see, et ma katusele lasin. See oli üks sihuke rumalam tegu.

Üks juhus oli veel, mis mulle meelde jäi. Koolis oli igal ühel oma hüüdnimi. Neid oli minul ja neid oli teistel ka.

Mina olin siis nigu väiksemate klasside poiss veel sellel ajal. Kassaris oli siis Paju Jüri, ta oli minust vanem ja tema hüüdnimi oli Jürka. Mina laulsin seda laulu, ma ei tea, kust ma seda kuulnud olin, vahe-tunni aegu koridoris: „Jürka Jürnas, perse kärnas, sittus särki ja lasi märki.“

See sai nii vihaseks, pani mulle kohe joostes järgi. Mina lidusin eest ära mööda koridori ja ta sai mind kantselei ees kätte. Nii kui ta mind

turjast kinni rabas ja lükkas mind kohe täie hooga kantselei ukse vahelt sisse.

Mina kohe uksest sisse ja kõhuli maha, vana Loometsa tooli ette. Vana kargas sealt püsti ja... ma ei tea, mis sõnad need olid, mis ta mulle seal ütles, ja siis olid samad päevad käes, et kohe saadeti mind uksest välja.

Ega tema ei teadnudki, mispärast ma sealt ukse vahelt sisse lendasin, tema mõtles, et ma nii suure hooga jooksin, et jooksin uksest sisse ja kohe sinna kõhuli maha sinna.

Et Paju Jüri mind sealt sisse virutas, sellest ei teadnud ta midagi algul. Noh, pärast hakati siis selgitama seda asja ja ega ta ei uskunud ka, et ma sellepärast sealt uksest sisse lendasin. Aga see asi laabus siiski natuke lihtsamini, mind just koolist välja tookord ei visatud.

Muidu saadeti ikka koju, siis kui pintsaku nööbid eest ära lendasid, siis...

Ükskord oli sihuke lugu, et olin kolm päeva kodus, see vist oligi siis, kui see WC põlemine oli. Vana Loomets ütles, et kooli enam ei tule, oled koolist välja visatud.

Mina rääkisin kodus selle loo ära, mismoodi asi juhtus ja. Minu isa ütles, et hea küll, kui sind visati koolist välja, siis istud kodus, lähed tööle. Põld on tarvis künda ja ühte-teist on tarvis teha, sul on tööd küll siin, ei lähegi kooli.

Kolm päeva oli mööda läinud, vana Loomets tuleb jalgrattaga ühel päeval meile. Miks poiss kooli ei tule? Noh, vanamees rääkis Loometsale selle loo ära, et sa ise olid poisi välja visand, mis ma tast sinna kooli enam saadan, ilma aegu leiba raiskab ka.

Iga päev pane leivakott kaasa ja saada kooli ja teeb ainult lollusi seal ja visatakse välja pärast lõpuks koolist. Noh, siis leppisid vana Loometsaga ikka kokku ja vanamees saatis mind järgmisel hommikul ikka kooli tagasi. Tuli kooli minna uuesti.

Kooli läksime ikka jalgsi. Meil oli terve majapidamise peale üks jalgratas sel ajal, ma mäletan. Emal veel polndki jalgratast siis, isal oli ainult jalgratas, vahel harva, kui sellega sõita lubati, aga muidu ikka

jalgsi käisime kogu aeg. Nihuke lugu.

Meelde tuli, et tööõpetus tund oli. Põhiliselt puutööd tegime, puutööõpetuse tund oli koolimajas ja iga poiss tegi, mis tal teha oli. Tundides sai kartulikorisid punutud ja noh, igasugu puutööd, mis seal ette tuli.

Siis oli ükskord nihuke juhus, et ... Vana Loomets oli meil tunniandja või õpetaja seal puutöötunnis ja läks klassist välja. Aga siis läks klassis millegipärast sõjaks niiõelda, muist loopisid oma puutööjuppisi üksteisele kuklasse ja mis aga juhtus ette, mis kellegile pihku jäi, see millegagi virutas teisele. Ja ikka üle klassi, üks ühest klassi otsast ja teine teisest klassi otsast loopisid niimoodi asju vastumisi.

Ja-jaa, siis oli parajatti sihuke moment, et vana Loomets tuli uksest sisse, ja üks oli võtnud raband tindipoti, lahtise korgiga tindipoti ja virutas sellega ja vana Loometsale täpselt vastu rindu. Hall ülikond oli seljas, lips ees, nigu koolis mees käis sel ajal, ja see tindipott lärtsti vastu rindu. See pritsis kõik laiali ja terve ülikond sinist tinti kõik täis ja ... nägu kõik täis ja ...

Vana keeras kannapealt ringi ja pani klassist välja, oli üks kümme minutit kadund ja tuli tagasi.

Siis oli uus ülikond muidugi seljas ja nägu puhtaks pestud ja, ja siis löödi kõik meie puutöömehed rivisse, noh, meil oli kolm klassi koos sel ajal, kolme klassi kaupa. Esimehe-teine-kolmas ja neljas-viieskuues, need olid eraldi ruumides.

Ja siis löödi terve see meeskond meid sinna seinale äärde ja hakati pinnima, kes tegi seda tööd. Kes viskas tindipotiga? Keegi pole viskand. Mitte keegi ei ole viskand.

Ja siis öeldi nii, et kui välja ei ütle, kes viskas seda tindipotti, siis istute kõik siin, jääte öösseks, õhtuks kinni ja koju keegi ei lähe. Ja siis me olime seal, tunnid olid kõik läbi, peale tunde tuli istuda, siis me olime juba kaks tundi või mis me olime kõik istund ja siis vana Loomets tuleb klassi tagasi.

Omapead olime kõik seal klassis, Loomets ise ei olnud. Ja siis küsib me käest, kas on tunnistaja tulnud,

kes tegi seda tööd. Ikka keegi ei tunnista. Ja siis vana Loomets võttis kätte ja ütles, et ma tean küll, kes viskas. Aga ma tahan, et see mees ise tunnistaks seda ülesse, et ta viskas.

Ja siis võeti kätte, ükshaaval kõik vanamees kutsus oma juurde, laua taga istus ja, et tule vaata, mis sa arvad, kes nendest viskas. Ja siis pidid vana Loometsale sosistama kõrva. Ja igaüks vaatas ja ütles oma arvamuse, mida ta arvas. Muidu eks see oli teada ka, kes see tegelikult viskas, kes nägi seda viskamist, aga seda ei tahetud ju keegi öelda ja siis vana Loomets pinnis, pinnis meid.

Kõik olid ta eest peaaegu juba läbi käinud ja siis ma mäletan, et see Kassarist siit, Kalda Rihard, no ta oli ka minuvanune, Rihard sosistas sellele parajatti kõrva ja vana Loomets noogutas niimoodi peaga.

Mismõttes ta seda noogutas, seda ei teadnud, jah ja pärast Rihard oli nii uhke, et näe, mina teadsin täpselt, ütlesin ära, kes teda viskas.

Aga mispärast Loomets peaga noogutas, seda ei teadnud keegi.

Lõpuks siis asi sai vana Loometsale teada, ma ei tea, kas siis keegi ütles või siis ta ise avas ära, ja süüdlaseks oli Kassarist see Tiigi Elleni vend, Tiigi Leopold vist oli minu teada selle venna nimi. See oli Elleni vend igal juhul, vanem vend. Jah, ja see jähi süüdlaseks ja see löödi koolist välja.

Kutsuti kohe Käinast see, mingid konstaablid või politseinikud või mis need olid, need tulid sinna ja panid mehel kohe, noh ühesõnaga ta viidi minema sealt ja koolist ta visati välja selle pärast.

Siis saadeti ta mingisugusesse erikooli, mina sain niimoodi aru sellest asjast.

Loometsal oli alati ülikond seljas. Ükskõik mis värvi see oli, kas oli helehall ülikond või tumedam, vahel oli tume ülikond seljas. Soliidne mees oli ta. Poistel, meil, vormiriiet ei olnud, mis kellegil selga panna oli, see oli.

Sõjajärgne aeg ja siis mingisugust sellist võimalust polnud et vormi-riides oleks käind keegi.

Loomets elas koolimajas. Koolimaja otsas olid kohe tema eluruumid, Orjaku pool koolimaja otsas. Kantselei oli ka sealpool otsas, seal, kus viimasel ajal oli sidekontor, sellepool külges. Seal oli kantselei, esimene uks oli kantselei ja tagapool olid tema ruumid.

Meil oli kolm klassi koos ühes ruumis. Esimene ruum siit koolimajast, see kus praegu see muuseumi ruum on, esimene ruum oli esimene, teine, kolmas klass ja tagumine ruum oli neljas, viies, kuues klass.

Kaks ruumi seal sellel ajal oli, ma ei ta, palju neid nüüd on. Koolimaja oli nagu lõhki, pooleks võetud need klassiruumid. Nurka pandi ikka ka, kui paha tegid. Silmad seinapoole ja, nurga sisse nagu. Aga meil niisugust kommet ei olnud nagu ennem seda oli mõnes kohas kuulda, et karistati niimoodi, et pandi herned veel põlvede alla ja nii et pidid põlvili nurgas olema ja...

Meil seda kommet seal koolimajas küll ei kasutatud. Ainult pandi vahel nurka küll seisma. Mis see nurgasseisimine pole midagi hullu, aga kui ikka rinnust kinni rabati ja vastu seina lüüakse nii et pea kõliseb otsas, nõöbid lendasid eest, see oli tükk maad teisem tulu ikka.

Üks lugu tuli mul praegu veel meelde, lühike lugu on, ma palju sest oskagi rääkida. Oli jälle üks juhus, olime jälle väljakäigus poistega ja tegime suitsu ja mina ei tea, kes selle peale siis tuli ja ükskord võttis kätte ja vaatas, oli see Teesalu Hirsi või, seal lagi oli samamoodi laudadest tehtud ja üks laud oli näha nagu oleks seal, suurem pragu oli seal vahel, justnagu lahti oleks olnud laest.

Ja tema võttis selle laual otsast kinni ja tõmbas ropsti ära selle. See oli nihukste väikeste naeltega löödud sinna, need olid õhuksed vood-

rilauad sehuksed, kitsad.

Ja vaatasid, oh, seal üleval suur tühi ruum, et mis sael üleval veel võib olla. Tõmbas teise laua sealt veel ära, nii et käsi juba sisse läks sealt ja siis hakkas kobama sealt mööda seda lage.

Peadpidi sinna vahele ei mahtunud, auk oli niipalju veel väiksem. Kobab, kobab, kobab sealt ja järsku jähi midagi tal pihku ja tõmbab välja, püss. Noh, see sportpüss, see mis väikeste padrunite või kuulidega käisid või haavlipüss või mismoodi see oli. Igatahes mingisugune sportpüss. Noh, jahipüssi pikkune peaaegu. Kile sees kõik ilusti, pakendis.

Ei, sel ajal veel kilet ei olnud, nihukeses paberis oli, õlikindlas paberis. Noh, mille sisse need ajad pandi, õli sisse. Oh, see oli nii suur üllatus meile, ehmatasime seal ära ja, midagi, toppis selle püssi tagasi sinna ja vahetunni aeg oli ja peale tundi kohe läksime võtsime selle püssi kätte ja virutasime selle ära sealt ja tõime selle Orjakusse Teesalu kadakusse ära.

See püss oli Hirsi käes ja see jähigi Hirsi kätte, mina ei tea, kuskohata ta selle lõpuks pani või mis sellest sai. No ta oli meist natuke vanem ka ja eestvedaja rohkem ja see püss jäi tema kätte.

Noh, me pole saand selle püssiga teha midagi, padruneid ja sihuke si asju polnd, neid polnud kusagilt võtta, aga püss oli muidu tuttuus püss, kõik ära õlitatud.

Kes selle sinna lae vahele nüüd pand oli ja mis ajast ta sinna pandud oli, see jähigi meile teadmata saladuseks.

Kellegile me ei julgend rääkida ka, et me selle sealt leidsime, aga ära me virutasime selle sealt igal juhul. Keegi otsima ei hakanud. Me lõime need lauad jälle tagasi sinna lakke enam-vähem jälle, nii nagu nad seal olid.

Rohkem ma ei oska praegu midagi rääkida teile.

Meenutusi Kassari koolist

Elmar Leipsig

Haapsalu Pedagoogiline Kool lõpetas oma tegevuse 1956. aastal ja meie kolmas kursus viidi üle Viljandisse. Minu klassivend oli Kalev Mäkk. Temast on jäänud väga tore noorpõlve mälestus. Mind alguses Kassarisse ei suunatud, kuid keegi tüdruk ei tahtnud saarele minna. Ma teadsin, et mind ootab sõjavägi.

Olin tööle võetud 25. augustil 1958. aastal Kassari 7-a. Kooli eesti keele õpetajaks. Olin määratud viienda klassi juhatajaks. Klassis oli seitse õpilast, neli tüdrukut ja kolm poissi. Tüdrukud olid väga hoolsad ja poisid olid samuti tublid. Sellises klassis oli meeldiv õpetada. Minu põhikoormus tuligi viienda klassi tunniplaanist. Õpetasin veel 2.-4. klassis matemaatikat. Õpetja töö liitklassis ei ole ker-

ge.

Mulle oli antud ka kehalise kasvatus tunde. Ka pärast tunde ei kiirustatud koju. Mängiti rahvastepalli ja valmistusime koolide vahelisteks spordivõistlusteks.

Kooli juhatajaks oli määratud Marta Kalju asemele Ago Remmelkoor, kes oli sõjaväest vabanenud. Ago oli minust kolm kursust eespool.

Pidin tutvuma oma õpilaste koduse olukorraga. Marta Kalju suunas minu tegevust, et täita klassi juhataja kohustusi. Marta Kalju oli I-III klasside juhataja, Vaike Vaku juhatas II-IV klasse.

Esiailgu elasin koolimajas kantseleis. Mõned nädalad hiljem, kui saabus Ago Remmelkoor, hakkasime elame tühjas majas mõnisada meetrit koolimajast. Toitlustamise mured võttis enda peale Marta Kalju. Raha jätkus, minu palk oli 707

rubla.

Olen väga tänulik saatusele, et jõudsin Hobulaiust kaugemale saarele. Kõik oli esmakordne: praamiga üle mere, Kassari väike kool, kadakad ...

Jõin sõjaväkke 32. aastaks. Lõpetasin sõjakooli, akadeemia ja mitmed erialased kursused. Olen terve elu õppinud ja õpetanud. Nooruses omandatud pedagoogiline haridus on mind suunanud kogu aeg õpetama. Viimast korda, kui saabusin tagasi Eestisse, suunati mind Vabariigi Tsiviilkaitse Kursuste vanemõpetajaks, kust töötasin 11 aastat.

Olen väga tänulik oma endistele kolleegidele Kassari koolist, kes aitasid teha esimesi samme noorel koolmeistril.

Elan praegu Tallinnas, Narva maantee 23-23, tel 6605638, 55608940.

Mälestusi kooliajast 1945-1952

Vaike Vaku-Kutser

Mälu aitas värskendada
Laine Leesmaa-Pulk

Suur sõda oli kevadel lõppenud. 1. septembril astusid esimesse klassi 7-9-aastased lapsed: Aime Elmi (7), Arvi Erik (8), Lembit Kirsi (8), Aino Martin (8), Naima Mölder (9) ja Vaike Vaku (7). Klassijuhatajaks oli Ester Johanson. Saime sõpradeks ja õppimine hakkas edenema. Õpioskustelt olime väga erineval tasemel.

Koolis oli väga huvitav. Vahetunnis mängiti erinevaid ringmänge, vahelduseks tantsiti polkat jne. Sai ka niisama müratud, aga härra Loometsa nõudlik pilk üle prillide pani korra majja. Juhtus ka seda, et ta möödus meie mängust kergel sammul ja suundus läbi klasside tagaukse poole (seal asusid poiste WD-d). Midagi oli teoksil. Kool vakatas. Eks meilgi olid oma „Tootsid“, kes tegutsesid. Kõik korrarikumised lahendati rahulikult. Ainult mõni kurikael pärast praalis, et „vana“ löi mind seinale üles ja ütles: „Nuh, poja!“ Eks nõöbid tulid endal üles korjata. Mis seal tegelikult toimus, me teada ei saanud.

Esimesel koolinädalal tegi härra Loomets meile selgeks käitumisreeglid. Esikohal oli tervitamine. Seda me suisa treenisime – ikka kniks, poistel kraaps ja kergita

mütsi. Härra Loomets tegi kõike alati ka ise. Eriti nõuti korralikku tervitamist kooliteel. Kui me tema jalgratast eemalt lähenemas märkasime, tekkis põnevus – poisid tormasid üle kraavi metsa või põllule. Tüdrukud tegid oma kniksud korralikult ära. Härra Loomets kergitas mütsi ja võttis tere vastu. Meie olime uhked oma julguse üle.

Lugemine selge, võis härra Loomets kapist raamatuid laenutada. Kapp oli alati lukustatud. Raamatuid tuli hoida.

Tema taktikepi all sai selgeks õpitud laule suurest kodumaast (ka vene keeles), Karjala puuraidurist lõkketule ääres (viis meeldis). Laulsime kenast kevadest, sügisest, kahest väiksest jäneseist ...

Vaheldust pakkusid õpetaja Elsa Linikoja joonistustunnid. Need olid väga oodatud. Tema juhendamine oli rahulik, märkamatu. Saime selgeks joonistamise põhialused. Hilisemates õpingutes oli sellest palju kasu.

Õpetaja Liisa Loomets (meile oli ta Loometsa proua) – südamluk, särav ja nõudlik. Tema käsitöötunnid olid pingsad. Kõike tuli teha täpselt, puhtalt ja rõõmuga. Pühendusele, heegeldamisele, tikkimisele, pilutamisele. Suuremad tüdrukud tegid broderiid. Materjalidest oli suur nappus – nii, kuidas kellegi kodu võimaldas. Räägiti riietumisest, pesust ja isiklikust puhtusest. Hilisemates koo-

lides enam tütarlaste käsitööd ei õpetatud, isegi pedagoogilises koolis mitte.

Suurt rõhku pandi suulisele esinemisoskusele. Õpetaja Liisa Loomets avas meile luuletuste maailma. Õppisime selgeks pikad luulepõimikud, kus iga õpilane oli osaline. Oli ka üksikesinejaid. Laine Leesmaale meenub, et tema esitatud Tuglase „Meri“ sai rajooni ülevaatusel kõrgemad punktid.

Igal õppeaastal õpiti selgeks näidend. See oli päris lavastus, kus ei puudunud laulud ja tantsud. Kogu kool oli haaratud. Tuldi välja isegi „Tuhkatriinuga“. Kandev osa oli Ellen Leesmaal, ka Lainel oli osa.

Tantsud õpetas meile selgeks õpetaja Ester. Põhirõhk oli rahvatantsul. Tantsisime neid lugemise ja laulude saatel. Olen unustanud, kes meid pidudel pilliga saatis. Laine teab, et see oli Kaasiku Marta.

Ühelgi esinemisel ei puudunud püramiidid. Neid õpiti palju. Osa lesid nii poisid kui tüdrukud. Esinemsime kohalikus rahvamaajas, Käina koolis, rajooni laulu- ja tantsupeol. Õpetaja Estri juhata tud tantsutruppi hinnati väga kõrgelt.

Koolivälist aega sisustasime ise. See algas juba hommikuse kooliteega. Minu kodu oli Orjaku ja Kassari piiril. Igal hommikul ootas Orjaku koolilapsi, et nendega koos

minna. Nemad rääkisid valjuhäälselt üksteisest üle ja tulid kiirel sammul kui üks vägi. Pidin pingutama, et neil sabas püsida. Kaasiku Leida tuli tavaliselt mööda kraavikallast vilistades. Kopli Laine ja Mai laulsid nii et niit kajas vastu. Kooli jõudsimel õigel ajal.

Lainele meenub, et mõnikord jõuti varem, enne õiget aega. Koolimaja uks oli lahti, härra Loomets küttis ahjusid. Tema lubas kogunud lastel koolimajas sees olla. Põnevust olnud palju! Ega koolitükid tegemata jäänud. Toimetati vaikselt, hoiti naeru tagasi, et mitte vana vahele jääda.

Koolist lahkumisega oli kiire. Kõik tunglesid oma nagide poole korraga. Nööbid ja mantlitripid lendasid. Pärast oli aega küll. Juba puukuuri taga vaatasime üle oma võileiva varud. Need said omavalhel jagatud. Koolis puudus toitlustamine, isegi teed ei antud. Talvel sumpasime lumes, maiustasime kibuvitsamarjadega. Limpsisime jääpurikaid – Vetsi talli omad olid kõige suuremad. Kevadel sulistasime paljajalu kraavides. Otsisime mängu jaoks „nipskive“. Korjasime lilli, punusime pärgi, sõime jänese kapsast. Suurim kiusatus oli Kalda teeristil oleva sillakese käsipuu. Kõige julgemad ja uhkemad tirelid said just seal tehtud. Pere mees Priidul tuli käsipuud tihti parandada ja uuendada. Ei aidanud riid ega hurjutused, tegu sai ikka ära tehtud.

Väga rusuv oli 1949. aasta kevad. Raske haiguse läbi lahkus meist Alve Pärnoja. Õnnetult said surma õde-venda Õie ja Lembit Kirsi koos isaga. Käisime kogu kooliga matustel. Märtsiküüditamise järel jäi tühjaks Malle Tamme pink. Laine lisab, et jäid tühjaks ka Ada Türi ja Enno Tamme pingid. Kogu kooli oli leinas. Õppetöö toimus, elu läks edasi.

Kassari tekkisid kolhoosid. Lapsed uudistasid koosolekuil. Pidime vakka olema. Hiljem mängisime kodudes koosolekuid. Avasime neid, andsime sõna, tõstisime kätt, lugesime häält ja plaksutasime. Kunagi ei puudunud laualt pudel veega ja klaas. Me ei tunneta-

nud olukorra tõsidust. Leidsime sealt palju koomilisi ütlemissi ja seiku, lahendasime neid oma äranägemise järgi. Hea, et see jäi kodude piiridesse. Vanemad suhtusid mängudesse kerge muigega, ära neid ei keelatud.

Aeg läks edasi. Laine meenutab, 1950. aasta kevadel said lõputunnistuse neli tüdrukut: Laine Kopli, Laine Leesmaa, Leida Nittim, Amilde Nurst. Kõik lõpetasid kiitusega. Laine Kopli siirdus Tallinna Rahandustehnikumi, lõpetas selle ja suunati Pärnusse. Töötas oma erialal edukalt tööaastate lõpuni. Laine, Leida ja Amilde lõpetasid Haapsalu pedagoogilise kooli ja jäid valitud erialale truuks vanaduspuhkuseni ja kauemaks.

Pöördepunktiks sai 1951. aasta kevad. Lõppes aastakümneid kestnud härra Aleksander Loometsa koolijuhtimise aeg. Katkes järjepidevus. Ta vabastati meile teadmata põhjustel juhataja kohalt, oli meile lihtsalt õpetaja Loomets. Õppeaasta viis lõpule nooruke juhataja Aino Tülp. Noor, energiline, sportlik, alati avatud südamega. Me võtsime ta kohe omaks. Koos temaga peetud pallilahingud olid haaravad. Kahju, et ta meile ei jäänud. Sügiseks jäime ilma kõigist endistest õpetajatest. Eriti tundsin puudust õpetaja Magda Elmist, tema headusest ja südamlikkusest.

1. september 1951. Kool alustas uue kaadriga: juhataja Leo Tikerpuu, algklassid Alice Tikerpuu, õpetajad Helme Hanikat ja Roul Kao, vanempioneerijuht Eha Kääramees. Viimane kooliaasta läks hoogsalt käima. Leo Tikerpuu andis matemaatikat, vene kaalt, laulmist. Rahvamajas alustas tööd keelpilli orkester, ise mängis ta flööti.

Helme Hanikat võlus meid isikliku sarmi, huvitavate tundide, imeilusa käekirja ja joonistamisoskusega. Talvel viis ta meid suusatama, korraldas võistlusi. Klassijuhataja Roul Kao andis füüsikat, keemiat – tulemused jäid kasinaks. Vanempioneerijuht Eha (meie eakaaslane) on jäänud meile sõbraks tänaseni.

Kevadel sooritasime lõpueksamid. Olime Kassari 7-klassilise Kooli viimane lend. Aime Elmi, Kalju Elmi, Aino Martin, Naima Mölder ja Vaike Vaku lõpetasid kiitusega.

Ja läinud me olimegi!

Seisime valiku ees – kuhu edasi? Mäletan, et juhataja Leo Tikerpuu käis meil kodus isaga vestlemas, julgustas edasiõppimist. Olid raske ajad (rahaliselt). Saatsingi dokumendid Tallinna Rahandustehnikumi. Sain jaatava vastuse ja koha ühiselamusse. Viimasel hetkel tegin valiku Haapsalu pedagoogilise kooli kasuks. 1. septembril 1952 sai minust selle kooli õpilane. Lõpetamisel suunati Kassari algkooli õpetajaks (1956). Ma ei oska öelda, kas valik oli õige, eks selle üle otsusta minu õpilased.

Taaskohtumine üle aastakümnete! 20. august 2005. Kohal olid minu pinginaaber Aime, esimene õpetaja Ester, meid teele saatnud õpetaja Helme, meie Eha ja Aino Tülp-Saar. Ja palju, palju sõpru-tuttavaid. Nii palju rõõmu ja üksteise leidmisi ... Süda jäi rahule.

Meie klassi lõpetajatest on lahkunud igaviku klassijuhataja Roul Kao, Naima Mölder-Kuusik ja Kalju Elmi.

Kassari kooli lõpetajatest on saanud kauaaegsed pedagoogid:

- Helene Bollmann
- Laine Leesmaa-Pulk
- Alice Vahe-Tikerpuu
- Amilde Nurst-Nurmsalu
- Ervin Norgan
- Vaike Vaku-Kutser
- Endel Elbach
- Anne Oolmets-Golub
- Otto Nittim
- Urve Kääramees-Tikka
- Juta Nittim-Melk
- Ülo Kaevats – filoloog
- Leida Nittim-Vaarik

Kassari Algkool 1940-1945

Ada (Nittim) Heilo

Läksin Kassari Algkooli 1940. aasta sügisel. Kooliastujate vanus pidi tol ajal olema 8 aastat. Kuna mina olen sündinud novembris, siis sain üsna varsti juba 9. Küllaltki soliidne vanus, praegu peaks 9-selt olema juba kolmandas.

Koolitee ei olnud pikk – 2 km. Aga see oli selline külavahetee, mis alati hange tuiskas, siis ei olnud talvesaapaid ega dressipükse. Olid vaid lambanahast või muidu vateeritud “pätid” (sussid), nii poistel (neil olid algkoolis lühikesed püksid) kui tüdrukutel. Juhtus vahel nii, et sügavas lumes kadus “pätt” ära ja tuli ülepeakaela lumme sukelduda “pätti” otsima. Jalgas olid siis kõigil villased kootud sukad. Mäletan, et nendega pidi algul sügisel harjuma, need millegipärast torkisid ja panid jalad sügelema. Ju siis ei olnud kõige pehmama villaga lambad. Kõigil tüdrukutel olid kodus kootud see-likud ja poistel samast materjalist ülikonnad. Talvel kandsime talvepalituid – ikka kangastelgedel kootud materjalist, kas ema või külärätsepa õmmeldud. Peas oli müts või villane rätik.

Kool asus praeguse muuseumi ruumides ja oli 6-klassiline: 1-3 kl. ühes ja 4-6 kl. teises ruumis. Kuna klassid olid kokku surutud, siis ei olnud vaja ka üle kahe õpetaja. Need olid Aleksander Loomets ja

Aliide Medri. Oli väga segane aeg, valitses juba nõukogude kord ja 1941 aastal oli algamas II Maaailmasõda.

Aliide Medri töötas kuni 1941 aasta 1. jaanuarini ja lahkus, teda asendas A. Loometsa abikaasa Liisa Loomets. Al-der Loomets oli väga range õpetaja, tema tundides valitses absoluutne vaikus. Seevastu Liisa oli maailma parim inimene. Tegelikult kardeti Liisatki, aga mitte tema enda pärast, vaid et kui räägib “vanale” ära.

Ei mäleta, et Loomets oleks kedagi löönud, ta vaid haaras kraest ja raputas. Kord ütles üks poiss, et Valentin Vahe nimetas tema saapaid (ta oli vist pisut jõukamast perest ja saapad olid kummist-läikivad) “kitse lüpsmise saabasteks”. Praegu on veel silme ees, kuidas see Loomets astus üle klassi ja tõstis selle Valentin Vahe pingist välja – tollel oli seljas väga kulunud hall kuub, tundus nagu oleks olnud takukoonal õpetaja käes.

Teine juhus – koolimaja ukse ees oli postkast ja keegi tuli ning jättis oma jalgratta sinna. Edvin Türi läks ja torkas ratta kummid katki. Asi jõudis muidugi Loometsani ja jälle haarati kraest küsimusega. “Ütle, mis su peas oli, kui sa need kummid läbi lõikasid?” Edvin vaatas süütu näoga ja vastas: “Üll”. Selle peale Loomets lasi poisi lahti, keeras selja, ei jõudnud naeru varjata – oli temagi vaid inimene.

Kooli aeda kui sellist ei olnud. Oli koolimaja taga aed, kuid see kuulus õpetajale, sinna ei tohtinud õpilased minna, me vaid piilusime värrava vahelt marjapõõsaid ja lillepeenraid. Tollase mälestuse järgi oli see väga korras aed.

Teisel pool koolimaja oli kivi-müüri-ga ümbritsetud vana mõisa rohuaed. Sel ajal oli seal veel õunapuid ja vanu 100 aastaseid pirnipuid. Aed kuulus Kibus Antonile, keda kutsuti Kärner Antoniks. Ta oli vana mõisa kärner ja mõisate jagamise ajal jäi see aed ilmselt tal-
le. Eks lapsi ahvatlesid muidugi kõige enam need pirnipuud, kodus võisid olla õunapuud, aga pirne igal ühel ei olnud ja need olid tõesti väga magusad – head pirnid. Kellel oli veidi raha, siis neid seal ka müüdi – liitriga. Aga kui paljudel seda raha oli, et lastele pirnide jaoks anda, kui kodus on õunu küllalt. Eks poisid muidugi ronisid üle pae-kivimüüri pirnivargile – puud olid kõrged ja pidi ronima otsa. Vahel juhtus ka nii, et all oli Kibus Antoni abikaasa pika vitsaga. Ma ei tea, kas nendele pirnidele oli sel ajal mingi turustamise võimalus olemas, miks neid poisse nii väga taga aeti – või oli nii, et pigem mädane-gu kui et lapsed söövad. Ega see ei vähendanud sugugi vargust – see oli nagu sport, et kas jõuan või jään vahele.

Koolimaja ees oli lage plats vana tammepuuga ja kõrval vanad Kas-

sari mõisa varemed. Varemete all olid säilinud mõisa keldrid, poisid käisid seal tuhlamas, meie, tüdrukud, ei julgenud, kartsime, et kui variseb kaela. Tüdrukud istusid sügisel ja kevadel õue murul ja mängisid 5-kivi mängu. Kutsusime seda nipskivi mänguks. Praegused lapsed seda ei oska, proovisin seda oma tütrele õpetada, aga teda ei huvitanud – see tahab tõsist harjutamist. Aga sel ajal ei tulnud kõne allagi, et keegi ei oska nipskivi mängida. Mäletan, et harjutasime oma sõbranna Leida Elbach'iga terve pühapäeva nipskivi mängu vasaku käega – selgaks saime, eriti raske oli “loosimisega”, siis, kui kivid pidid püsima käeseljal.

Käisin koolis kolme riigikorra ajal. See ilmnis kõige rohkem laulutunnis. 1940 aastal laulsime internatsionaali, siis kolm aastat “Deutschland, Deutschland über alles” ja 1945 aastal jälle internatsionaali. Mida see laps siis jagas, ju lugema ja reh-kendama pidi iga valitsuse ajal. Niipalju veel laulmisest, et Loomets kontrollis kõik I klassi lapsed üle, kes peab viisi ja kes mitte. Mina ei pidanud ja ja pidin istuma kõrval kui teised lapsed laulsid. Minu meelest oli see väga vale – olin väga solvunud ja õnnetu. Ega ma siis nii hull ka ei olnud, et oleksin teiste laulu “hukka” ajanud. Hiljem, keskkoolis, laulsin kogu aeg segakooris.

1945 aastal oli koolimaja kõrval

varemete taga koormate viisi suur-tüki mürske. Poisid tagusid nendel kuuli otsast ja võtsid püssirohu kimbu – “makaronid” seest. Neid sai kasutada kodus pliidi alla tule tegemisel. Jumal hoidis, et selle “töö” juures ei saanud keegi surma. Oli 2-3 surmajuhtumit, kuid need olid mujal.

Samuti möllas sel ajal difteeria, mis viis 4 õpilast meie koolist. Käisime jalgsi Selja haiglas difteeria vastu süste saamas, nii kartsime surma. Siis oli koolis veel häda sügeliste ja täidega. Täide vastu ei olnud mud kui et pea paljaks – poised. Tüdrukutele pandi petrooleumi pähe.

Niipalju veel Loometsast, et ta oli õpetaja juba minu emale (sünd. 1901). Ema ütlesikka, et ma kardan teda praegu veel – vat kus oli autoriteet.

Mu tütar on praegu kooliõpetaja, ligi 30 aastat juba olnud, ütleb, et mida aasta edasi, seda hullemaks lapsed lähevad – ta on Tallinnas. Praegu on ju “raputamine” rangelt keelatud, aga mine tee huligaanile sõnaga selgeks.

Kogu oma kooliaja jooksul ei õnnestunud mul käia kordagi ekskursioonil. Ükskord käisid Rebasselja kooli lapsed Kassari koolis külas, aga meie vastukülaskäigust ei tulnud midagi välja. Kord kuuendas klassis käisime Leluseljal metsa istutamas. Kassarist hobustega. Siis oli juba uus nõukogude aeg ja lastele oli vaja töökasvatust. Vaatamata tüütule istutamistööle ku-

junes see reis pigem lõbureisiks. Samuti ei olnud kordagi koolipidu ega jõulupuud. Igal hommikul laulsime – seda saksa ajal, siis oli usuõpetus – ühe salmi lauluraamatust. Oli üsna pühalik tunne ja mõned salmid on mul veel siamaani peas.

Sporti kui sellist tänapäeva mõistes ei olnud. Olid võimlemise tundeid, Aleksander Loomets õpetas meid tantsima. Liisa Loomets andis võimlemist, siis tegime ka harjutusi. Kõik see toimus kooli tolmu-ses eesruumis ei olnud meil ka mingit võimlemise riietust. Vahetundidel mängisime ringmänge ja tantsisime. Tantsuks oli peamiselt perekonnaavalss – nii said kõik lapsed tantsust osa võtta ja võtsidki kaasaarvatud poisid. Paljud minuealised said oma tantsuoskused Loometsalt.

Lõunasöögiks oli meil võileib kodust kaasas, aga see tahtis söögiva-hetunni ajaks otsa lõppeda, näppisime salaja laua alt.

Et mina ja mu pinginaaber Valve Vaku oskasime kooli tulles juba lugeda ja kirjutada, siis Liisa Loomets arvas, et meil pole esimeses klassis midagi teha ja pani meid kohe teise. Minu arust oli see viga, ma ei ole kunagi olnud eiti andekas laps ja minu jaoks oli see raske, erit hiljem IV klassis. Igaüks peab ikkagi oma arengule vastavalt edasi minema.

Ilus aeg see noorus – kahjuks möödub liiga kiiresti! Hei, noored, kasutagem seda siis mõistlikult!

Meenutusi Loometsast

Otto Nittim

Lõpetanud kooli 1943 a.

Loometsa üheks kasvatusmeetodiks oli töökasvatus. Ta armastas ka ise väga füüsilist tööd teha. Koolimaja taga oli matja- ja õunapuuaed, kus ta tihtipeale toimetas. Õpilastele selgitas ta alati töö tähtsust ja oskust ning aitas ise selleks praktiliselt kaasa, et poisid need omandaksid. Hr.Loomets kontrollis ka omal meetodil poiste ausust.

Üks sellekohane järgnev näide. Tunniplaani klaas, mis rippus seinal raamis oli purunenud, keegi õpilastest ei tunnistanud end süüdi. Äkki tõusis pingist II klassi õpilane Elmar Nurst püsti ja ütles, et tema viskas niiske tahvlipuhastuse käsnaga selle puruks. Kuna Loomets oli vahepeal uue klaasi jõudnud vahetada ja tahtis kontrollida poisi ausameelsust, ütles: "Ma hästi ei usu, et see võimalik on, aga tule näita klassi ees, et sa seda nii tegid, siis jääd ilma karistusest." Elmar viskas esimene kord, ei läinud katki, teisel korral klaas purunes kildudeks. Sellepeale Loomets naeris südamest ja lubas ise uue klaasi panna.

Minu isakodus käis ta ka vahetevahel saunas ja mõne muu asja pärast. Käitus ka lastevanematega väga härrasmehelikult, tervitades kätthpidi öeldes: "Tervist saksad" ja äraminnes ütles: "Jumal õnnistagu teid!"

Kuna ta täitis paralleelselt koolijuhataja maetga ka köstri ametit,

siis oli ta meie pere kuuest lapsest enamuse ka ristinud.

Laupäeviti kogunesid kõik 1-6 klassi poisid ühte klassiruumi klassijuhataja tundi. Ta luges siis ette mõne kirjandusklassiku teosest üksikuid lõike ja pärast küsis poiste käest, kuidas nad sellest olid arusaanud. Kord nädalas laenutas ta ka õpilastele ilukirjandusraamatuid kodus lugemiseks kooli raamatukogust.

Vaatamata mõnedele arusaamatustele raskema iseloomuga poistega, oli ta range ja nõudlik kõigi õpilaste suhtes, aga ta võis olla ka väga seltsiv ja sõbralik, jäädes sealjuures väga autoriteetseks ja õiglaseks.

Hedvig Nittim

Hilissuvi 1937. Külalapsed valmistasid kooliminekuks. Kõik I klassi astujad pidid olema saanud 1. augustiks 8-aastaseks. Minu sünnipäev oli 3. augustil, meie naabripoisil Edvin Türil 5. augustil. Oli teada, et kes soovivad varem kooli minna, neil tuli tuua Selja arstilt tõend õpilase valmisoleku kohta.

Nii me siis astusime 1. septembril I klassi (vanemad klassid alustasid tööd 2 nädalat hiljem). Kokku sai meid 16 õpilast. Aga kool ootas ainult 14 õpilast ja neile oli seatud 7 koolipinki. Istusime siis kahes pingis kolmekesi. Klassijuhataja preili Medri küsis nimed ja pani need kirja. Vahetunnil rääkis ta koolijuhataja hr.Loometsaga. Ot-

sustati, et see klass on suur ja eelkooliealised tuleb tagasi koju saata. Tean, et jooksin koju nutuga. Lohutada polnud millegagi. Teadsin juba kogu suve, et lähen kooli ja mu sõbranna Helju oli pisut vanem ja käib nüüd I klassis.

Peale minu ärakuulamist otsustas mu ema minna koolijuhataja Loometsa jutule. Selgitas kodust olukorda, et meil on kolm last ja mina kõige vanem, soovin ja soovitati alustada tänavu kooliteed, et varem ka ellu astuda. Loomets, kuulanud loo ära ja ütelnud, et ma lähen pööningule ja leian sealt ehk ühe koolipingi, mida saab ehk korda seada. Ema aidanud selle katki se koolipingi alla tuua. Loomets tegi selle pingi ise korda. Sellel oli liigendiga klapp, valge, kogu esimese klassi vältel aga selles istusid poisid, mitte meie, tüdrukud.

Niisiis võib öelda, et kui lapsed olid õpihimulised, sel juhul oli hr. Loomets väga mõistev õpetaja. Nii saatis ta tookord minu ema ka Edvini vanemate juurde "sõna viima", et kui 1 pink saadi lisaks, siis võivad 2 last tulla homme kooli, see oli koolijuhataja otsus. Nii õppisin Kassari algkoolis 1937-1943, kordagi ei ole mul olnud seal arusaamatusi ja nii ka kõigi teistega, kes korralikult õppisid ja hästi käitusid. Mõnedega kurjustati, aga õpilased ise olid selleks ka põhjust andnud.

Nii oligi hr.Loomets kõigile eeskujuks oma korralikkuse, töökuse ja hea aineõpetajana. Maatedust, ajalugu ja ussõpetust rääkis ta alati peast, muidugi õpperaamatute programmes.

Elu lugu

Merike Niimann

Aleksander (Loomsmann) Loomets sündis 15.veebruaril 1892 aastal Kolila külas Asuküla vallas Läänemaal üheksalapselises perekonnas viienda lapsena. Alghariduse omandas ta Vilkla Algkoolis, mille lõpetas 1904. aastal ning sama aasta sügisel astus ta Haapsalu 2-e klassilisse Vene Kooli, mille lõpetas 1907 aastal. Kuni 1910 aastani jätkas õpinguid Haapsalu Linna-koolis. Algkooliõpetaja kutse omandas ta 1911 aastal kui lõpetas sama koolijuures oleva pedagoogikaklassi.

Sama aasta 15.oktoobril tuleb ta Kassari Algkooli (praegu rahvamaaja) juhatajaks.

1.detsembril 1913 kutsutakse Aleksander Loomets tsaariarmee se aega teenima ning sealt Esimese Maailmasõtta, kus 1915 aastal langeb sõjavangi. Nelja aasta pärast vabanedes, tuli ta tagasi ja asus oma endisele ametikohale Kassari Algkoolis.

Liisa (Kaibald) Loomets sündis 11.jaanuaril 1907 aastal Heiste külas Kõrgessaare vallas popsikoha pidaja kuuenda lapsena. Kaotades mõlemad vanemad ühe aasta sees, jäi Liisa orvuks, olles kõigest viie aastane. Ta anti tädile kasvatada. Nii omandas ta alghariduse Järvamaal Mäo-Tarbja vallakoolis ja hiljem Tallinna Nõmme Algkoolis. Nõmme Algkooli juhataja Mihkel Vilu ja teisedki õpetajad soovitasid Liisal haridusteed jätkata Tallinna Õpetajate Seminaris, kus

õppemaksu polnud. Tähtis oli ka see, et selles koolis maksti riigi poolt stipendiumi majandusraskustes olevatele ja hästi edasi jõudvatele õpilastele. Nii saigi Liisast 28. augustil 1922 Tallinna Õpetajate Seminari õpilane, mille ta lõpetas 1928. aasta kevadel. Liisa ise meenutab seda aega nii: "Kuna kasvasin orvuna, tuli mul endale ülalpidamist hakata teenima juba varakult. Algasin karjasena 10-aastaselt Järvamaal Kükita külas. Asudes tädiga koos elama Nõmmele, käisin algul suveti Harku järve ääres Järve külas peenraid rohimas. Kui olin juba 13-14 aastane, teenisin suvevaheajal elatist majateenijana ja lapsehoidjana mitmes peres. 15 aastasena töötasin suvel Hiiumaal Kõrgessaare vallas Sülluste saeveskis töölisena. Hiljem, seminaristina, hakkasin stipendiumile lisaks raha teenima tundide andmisega. Valmistasin ette õpilasi järeleksamiteks, kes olid puudulikult edasi jõudnud, peamiselt matemaatikas ja eesti keeles. Peale nende töötasin ka Vestholmi ja Lenderi eragümnaasiumi õpilastega."

1929. aastal võttis Liisa osa õpetaja-kandidaatidele korraldatud kursustest ja praktilisest tööst, mille järel omandas algkoolide õpetaja kutse ja suunati Käina valda Vaku Algkooli ja järgmisest õppeaastast Jausa Algkooli.

Aleksander ja Liisa abiellusid 30.juunil 1935 aastal Tallinnas Nõmme EV-Lutheruse Rahukoguduse tunnilaulatusel, mille viis läbi Anton Eilart.

Aasta pärast 13. juunil muudavad nad oma perekonnanime Loomsmann Loometsaks.

Poole aasta pärast, peale õpetaja Aliide Medri lahkumist, sai Liisa koha Kassarisse.

Abielust sündis viis poega, kellest kolm surid lapsena. Kaks poega – Udo ja Vello elavad Tallinnas, peavad pensionipõlve ja veedavad suved vanematekodus Haapsalus.

Õpetajapere elas koolimaja (praegu muuseum) teises otsas kahes toas. Kuna mõlemad olid õpetajad, aitas laste järgi valvata ja kodu korras hoida lapsehoidja 1944-46 Pärna (Tõnismaa) Sein ja 1948-49 Helje (Püssim) Kaptein. Prouad räägivad: "Üks tuba oli täis raamatukappe ning sealt laenutas hr. Loomets soovijaile raamatuid. Ka vene piirivalve ohvitserid käisid lugemist viimas. Sel ajal oli just temal Hiiumaal suurim eraraamatukogu. Kõigis tubades oli tammepuust mööbel, minagi magasin tammepuust diivanil. Lastega joonistasime, kirjutasime, lugesime ette ja mängisime. Köögis oli leivaahi ja nii kolm korda kuus tehti leiba, köömnetega. Naiste asi oli taigen teha, kuid leivaahju küttis ja igaks söögikorraks leiva lõikas hr. Loomets ise. Piim toodi Vahe Leeni käest. Liha ja mune osteti samuti külast. Koolimaja taga oli aed, kus üht-teist toidupoolist kasvatati. Vahel käis hr. Loomets talvel üle jää liha järel vanematekodus Läänemaal. Ta oli nii kange, et kunagi küüti ei palunud. Reemees pidi ise pakkuma.

Saunas käidi Lepikul (praegu perekond Krosside suvila), pesu pesti omas köögis.

Ka tuli tube koristada, pesu triikida ja paigata. Peremees ise toimetas aias, talle meeldis füüsiline töö. Kõik talvepuud olid ka tema lõhutud.”

Pühi peeti tagasihoidlikult Külalisi eriti ei käinud kui vaid sugulased. Ilmaasju käidi Adolf Oolmetsa, Kuru Martini ja Vahe Leeni juures arutamas. Kuru Martin oli ka see mees, kes Liisit ikka Käina kaubareisile viis.

Kooli lugu

Meenutab Otto Nittim: ”Teda võib nimetada õigustatult legendaarseks õpetajaks. Alustas ta Kassari koolis noore poisina tsaari ajal ja lõpetas viiekümneandate alguses, seega üle 40 aasta. Tema ”alt” käisid läbi enamuses Kassari lapsed. Ta oli täielik autoriteet, sirge rühiga, alati valge kraega, tumesinises ülikonnas ja läikimalöödud kingadega. Kui naisõpetajatel oli vahel distsipliiniga raskusi, siis temal tarvitses üle prillide vaadata ja täielik vaikus oli klassis. Kui naisõpetajad rääkisid õpilastega ”sina” vormis, siis hr. Loomets ”teietas” kõiki õpilasi. Ka lastevanematega käitus ta väga härrasmehelikult tervitades neid kättpidi, öeldes ”Tervist, sak-sad!” ja äraminnes ”Jumal õnnis-tagu teid!”.

Võimlemise tunni ajal pidasime lumesõda, ühel pool õpilased, teisel pool õpetaja.

Tema üheks kasvatusmeetodiks oli töökasvatus. Õpilastele selgitas alati töö tähtsust ja oskust ning aitas ise selleks praktiliselt kaasa, et poisid need omandaksid. Hr. Loomets kontrollis ka omal meetodil poiste ausust.”

Ada (Nittim) Heilo lisab: ”Aleksander Loomets õpetas meid tant-sima. Vahetundidel mängisime ringmänge ja tantsisime. Tantsuks oli peamiselt perekonnavalss – nii said kõik lapsed tantsust osa võtta ja võtsidki, kaasaarvatud poisid.”

Nii oli hr. Loomets kõigile eesku-juks, oli väga range, kuid mõistev, sõbralik ja õiglane õpetaja. Tema tundides valitses absoluutne vai-

kus, kõneles kas õpilane või õpetaja. Raskema iseloomuga poistega tuli halva käitumise pärast ka kurjustamist ette.

Lääne Elu kirjutas 6. juunil 1934: ”Kassari algkooli A. Loomann avaldas politseile, et temalt on kooliaasta vältel varastatud raha, postmarke, alustasse, tulemasin ja muud kraami, kokku 27 marga väärtuses. Vargustes kahtlustas ta oma kooli õpilasi, vendasid Evald ja Leopold Kerseni, kuna varastatud esemete vastuvõtmises ja varjamises kahtlustati poiste 61-aastasest vanaema Leena Niitimi. Asja selgitamiseks toimetati läbiotsimine Leena Niitimi juures, kust ka osa asju saadi kätte. Nüüd tunnistasid asjaosalised ka oma süü üles. Nimetatud perekond on olnud juba ammu kuritegelike kalduvustega. Umbes kuus aastat tagasi süütas Evald Kersen põlema Kassari seltsimaja, hiljuti varastas Feliks Kersen 5 krooni raha, käesolev varguste lugu aga haarab juba tervet perekonda. See on vist esmakordne juhus Hiiumaal, kus õpilane varastab oma kasvatajalt.”

Ada Heilo meenutab: ”Ei mäleta, et hr. Loomets oleks kedagi löönud, ta vaid haaras kraest ja raputas. Seevastu Liisa oli maailma parim ja heasüdamlikum inimene. Tegelikult kardeti Liisatki, aga mitte tema enda pärast, vaid et kui ta räägib ”vanale” ära.”

Õppetöö kestis kuus päeva nädalas. Hr. Loomets õpetas maateadust, ajalugu, vene keelt, laulmist, usuteadust, poistele käsitööd. Proua Loomets emakeelt, saksa keelt, matemaatikat, tüdrukutele käsitööd.

Otto Nittim mäletab: ”Laupäeviti kogunesid kõik 1-6 klassi poisid ühte klassiruumi nn. klassijuhataja tundi. Hr. Loomets luges siis ette mõne kirjandusklassiku teosest üksikuid lõike ja pärast küsis poiste käest, kuidas nad sellest aru olid saanud.”

Aja lugu

Olles ustav oma kodumaale, kuulus Aleksander Loomets Kaitseliitu, hiljem Isamaaliitu. Kodumaa patrioodina sisendas ta samu tundeid

ka oma õpilastesse.

Ta oli karsklane, kuid kirglik suitsetaja.

Kuigi ta ise oli usuõpetuse õpetaja, ristas lapsi ja luges matusel pühakirja, suhtus ta ometi erapoole-tult sellesse õppeainesse. Eesti Wabariigi lõpupoole see õppeaine oligi vabatahtlik. Alates neljandast klassist, kus hr. Loomets seda ainet õpetas, olid tunnid õpilase enda teha. Tavaliselt tehti siis koduseid töid.

23. juulil 1951 aastal tuli arm-sakssaanud Kassarist lahkuda ja mitte omal tahtel. Uus nõukogude kord nõudis wabariigiaegsete õpetajate ümberpaigutamist.

Silmapaistvate pedagoogiliste oskuste ja kogemustega õpetaja-paar suunati Noarootsi Pürksi 7-aastasest kooli õpetama vene keelt ja matemaatikat.

Vanaduspõlveks ostetakse Haapsallu Koidula tänavasse maja. 1953 aastal jääb hr. Loomets pensionile, proua aastaid hiljem.

Aleksander Loomets luges palju ja tal oli väga hea mälu arvude peale ja koolis õpitut mäletas ta selgelt veel kõrges vanuseski.

Liisa Loomets armastas käsitööd teha, eriti bulgaaria ristpistes vaipu ja patju tikkida.

Koolidega lähedases seoses oli ka seltskondlik elu. Enamasti olid kooliõpetajad see jõud, kes juhtinud laulukoore, orkestreid ja näitemängutegijaid. Õpetaja Aliide Medri oli aktiivne kaaslööja seltsi näite-trupis, kus pea iga kord ka talle osa leidis. Aleksander Loometsa korraliku, selge ja ühtlase käekirja pärast valiti ta Kassari haridusseltsi kirjatoimetajaks, kes protokollis kõik juhatuse koosolekud ning koolijuhatajana aitas organiseerida kooli ja seltsi ühisettevõtmisi nagu wabariigi aastapäeva, võidupäeva jt. pidulikku tähistamist.

Kuigi Loometsad on siit rohkem kui 50 aastat ära, ometi räägitakse neist põlvest põlve ja meenutatakse kui missioonitundega aristokraatlikku ”maa soola”.

Liisa Loometsal möödus 11. jaanuaril 100 ja Aleksander Loometsal 15. veebruaril 115 aastat sünnist. Auväärt õpetajad puhkavad Ridala kalmistul.

Mõnda Kassari saarest ja tema inimestest

Manivald Kuik

Kassari saar on Väinameres üks suuremaid saari, pindalaga 20 km². Saar asub Hiiumaa lõunaranniku vahetus läheduses. Teda piiravad Vaemla, Ounaku, Kassari, Jausa ja Käina lahe veed.

Oma kujult on saar mitme väljaulatuva poolsaarega, need on Vesimaa, Taguküla, Kassari, Orjaku ja Sääretirp.

Hiiumaad ja Kassari saart lahutab põhja poolt Käina laht, õigemini lahutas kunagi. Juba ammu on Kassari saare ja Hiiumaa vahel kaks silda. Üks on Kassari ja Vaemla vahel, nn Laisma sild, mis ehitatud 19. sajandil, vee vahetamiseks on teetammil üks väike kanal, teetamm on ehitatud raudkiividest. Teine teetamm oma kahe puidust sillaga ühendab Kassari saart Orjaku küla algusest Puulaiuga. Nende kahe silla alt voolab Jausa lahe vesi läbi Reigi silma Käina lahte ja vastupidi. Kevaditi on see läbipääsuavade koht kalade, eriti säina läbirände koht Jausa lahest Käina lahte ja kalu on mõnikord massiliselt.

Teadlaste arvates on Kassari saar kerkinud merepinnast umbes 2500-3000 aastat tagasi.

On ka teada, et kunagi koosnes Kassari kahest iseseisvast saarekest, Kassari ja Orjaku saarest. Maapinna kerkides kasvasid saared kokku, saarte vahelist veteväl-

ja võib ka veel täna ära arvata looduse märkide järgi.

Keskajal kuulusid Kassari ja Orjaku ning Reigi laid Lääne-Saare piiskopi valdusesse.

Millal aga esimesed inimesed saarele elama asusid, pole täpselt teada, seda teab vaid tuul. Kui sirvida väga vanu koltunud ürikuid, siis saame teada, et Orjaku nime on mainitud üle 750 aasta tagasi. Esialgu on saarel olnud kehvikute küla, mida rahvas Orjaauguks tituleerinud. Kas see daatum õige on, ei tea, sest väga paljud autorid spekulatsioonid daatumitega.

Püüan meenutada Kassarit siis, kui ma ise seal algkoolis käisin ja Orjakus elasin, s.t seda, mida olen oma silmaga näinud ja käega katsunud, ning veidi ka tänapäeva Kassarit ja Orjakut.

Vahemaa nende aegade vahel on küllalt pikk, üle 75 aasta. Sellel ajavahemikul on nii mõndagi tundmatusteni muutunud.

Kassari saare tekkelugu

Legend rahvasuus pajatab nii: kunagi ammu-ammu liikunud Väinameres teiste laidude vahel üks väike saareke. Arvatakse, et varakevadine jääliikumine on saarekese oma piisival kohalt lahti lükanud ja vinged tuuled ja sügistormid Väinameres saart seni siia-sinna loksutanud, kuni said tema liikuma. Hiidlased märganud seda ja

kutsunud Saaremaa vägilase Suure Tõllu appi, rakendanud ka omad künnihärjad jämedate köitega saare külge ja ühiste jõupingutustega suudeti saar tõmmata Hiiumaa lõunaranniku äärde ning kinnitati Leemeti metsast toodud mastimändidega merepõhja, kust ta tänaseni paigal seisab.

Algselt pandi saarele nimeks Kaassaar (Kassar, Kassari), mis on tänagi selle kauni saare nimi.

Kunagi oli Kassari saarel 8 küla: Esiküla, Taguküla, Uiduküla, Kúsiküla, Kassariküla, Orjaku küla, Mereküla ja Uusküla.

Legend räägib, et kunagised elanikud saarel ei kohtunud omavahel ja see tulnud ilmsiks siis, kui üks Kassari siga avas naabrite vahel kohtumise.

Asi olnud nii: Kassari põhjapoolses osas, Vaemla mõisa vastas olnud vanasti suur hiiemets. Sel ajal olnud Kassari saarel veel ainult üks väike küla, mida praegugi nimetatakse Esikülaks. Tolle küla elanikud pidanud endal palju sigu, kes lahtiselt väljas aasal liikunud.

Kord hakanud üks Esiküla siga hiiemetsa minema, kuhu ühegi inimese jalg enne astunud ei olnud, rääkimata sigadest.

Siga enam saarele tagasi ei tulnud ja inimesed läinud teda otsima. Otsinud siit ja säält, aga siga pole leidnud.

Lõpuks avastanud, et saare lõunapoolsel küljel elavad inimesed

sama suures külas kui nende oma. Nii saanud inimesed Kassari saarel omavahel tuttavaks.

Kassari kliima

Nii Kassaril kui ka teiste Lääne-Eesti saartel on ilmad talvel 3-5 kraadi võrra soojemad kui mandril, suved aga seevastu kraadi võrra jahedamad.

See on tingitud Läänemere mõjust. Kevadel püsivad Kassaris ilmad kauem külmad, sügisel jälle soojemad kui mandri sisemaal.

Ka lumikate kaob meresaartel kiiremini kui sisemaal. Öökülmade periood on tunduvalt pikem kui mandril, arvatakse, et isegi 40-50 öö võrra.

Jääpäevi on Kassari lahes 110-115. Sademeid esineb meresaartel vähem kui maismaal.

Arvatakse, et Kassari kandis mõjutab kliimat Veskimäe mõju, mistõttu võib sademete hulk veelgi väiksem olla. Päikese mõju on aga merele avatud saartel u 150 tunni võrra rohkem. Tuuliste ja tormiste ilmade arv on 5-6 korda suurem, tavalisest tugevamad tuuled on sügisel oktoobris ja novembris. Enim puhuvad edelatuuled, kevadel rohkem kirde- ja põhjatuuled. Talvel lõõtsuvad lõuna- ja kagutuuled.

Sügisel ja varakevadel on Kassaril ja Orjakul sagedasti udune ilm. Kui mandril võivad kevadöödel öökülmad kahjustada aedades taimi ja viljapuid-põõsaid, siis Kassaris on selline oht peaaegu välistatud, sest Hiiumaa kaitseb külmade põhjatuulte eest.

Kui Käina mees näeb, et Kassaris puud lehte lähevad, ütleb ta: "Ilm läheb sandiks, näe, Kassari meestel jalad püsti."

Kassari saare pinnareljeef on väga erineva palgega, on tasaseid paiku, on lohke, on orge ja on mägesid, ja üle kõige on suur ja lai Kassari mägi, kust vaade Väinamerele on lausa lummas, sest lõunaraniku vetes on palju laide, saari, rahusid, nii vee peal kui vee all.

Eriti pilkupüüdev on Kassari sääär, mis lõpeb Väinameres Suurrahul.

Metsa on saarel vähe, on üksikuid metsatukki, kõige metsarikkam on Kassari (mis asi on niidi-

mets?), mis algab Käina lahe äärest, läbib Kassari mõisa südame ja kulgeb edasi lääne poole, paralleelselt Kassari säärega. See metsavöö jagab Kassarimaa pooleks, loode poole jääb vana endine Kassari ja lääne poole uuem Kassari küla ja Orjaku küla.

Maapind on Kassaris viljakas, kohati isegi väga hea, savimullane.

Kassari põllud toitsid oma rahva ära ja vilja müüdi ka riigile. Olen ise Kassari rahva viljakotte tõstnud küll, kui teenisin Sergo aurikul "Hansi" 1939. a sügisel.

Minevikus kutsuti Kassarit Hiiumaa õuna- ja kurgiaidaks. Nii palju ja nii suuri rohtaedu ei olnud Hiiumaal kusagil mujal kui väikesel Kassaril. Siin oli pea igal perel oma rohtaed, kus kasvasid õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsipuud ning marjapõõsad.

Üks suuremaid oli mõisa aed, mis oli antud endisele mõisa kärnerile Antonile. Selle suure rohtaia poolitas aiast läbi käiv külatee, mõlemal teeäärel oli kõrge paekivimüür.

Suur aed oli eeskujulikult korras ja kandis rikkalikult saaki. Pere-mehe eluaseme kõrval paiknes suur klaasist triiphoone, kus olid lilled ja sügisel aedadest kogutud puuviljad.

Sealsamas oli meie koolimaja. Jooksime igal vahetunnil sealt õunu, pirne ja ploome tooma. Neid müüdi liitriga ja hinnad olid väga madalad.

Anton müütas oma aiasaaki kohapeal, saare turgudel, laatadel ja Tallinna turul. Olen ise Antoni õunakaste tõstnud laeval "Hansi" küll ja küll.

Ka ümberkaudsed talumehed kasvasid oma rohtaedades müügi jaoks puuvilja. Nimetagem suuraednikku Peeter Bollmanni, Aleksander Kaske, Jüri Kärnerit jpt. Muide, meie oma laeva "Hansiga" viisime sügisel Tallinna mitu hobusekoormat Kassarimaa aed- ja puuvilja. Eriti palju aiasaadusi tõi alati Peeter Bollmann.

Peale aiasaaduste kasvasid samad aednikud Kassaris otse põllul väga palju avamaakurki. Mäletan, et eriti palju kasvasid ja müüsid neid Jüri ja Anton Kärner. Kassari kurkidelegi jätkus turgu nii oma

saarel ja Hiiumaal kui ka Tallinnas. Oma pere kurgid ostsin Jüri Kärneri käest.

Kevadel kasvasid aednikud iga liiki istutusmaterjali – kaalikat, kapsast, peeti jne, aga ka lilletaimi.

Aedviljapõllud hoiti hästi korras, väetati loomasõnniku ja kompostiga, mida tehti oma aiamaalt saadud toormest ja mereadrust ning mereheinast.

Kassaris oli minu noorusajal veel alles vanu põlistalusid ja igal neist oli oma suur rohtaed. Aednikutarkusi anti edasi põlvest põlve. Ka hilisemad uued põllumehed rajasid endale koos hoonetega rohtaia. Kassari mees ilma rohtaiata polnud kassarlane. Kõik muu võis olla, aga korralik rohtaed pidi igal majapidamisel olema.

Kassari mäel olevast ohvrikivist olevat arvatud, et selle kõrval lohus olev vesi arstivat haigusi. Sealt võetud veega pestud haigeid lootuses, et vesi tervise tagasi annab. Augu põhjast võetud mudaga raviti paiseid ja luuvalu. Ohvriks viidud raha topitud muda sisse, muud ohvriannid pandud kivile. Olen ise Kassari mäel üht lamedat ohvriki vi oma käega katsunud.

Üks vaatamisväärsusi Kassaris on Sääretirp – unikaalseim loodusrajatis.

Tirbi olemasolu muudab Jausa lahe vaikseks abajaks, kaitstes lahete Väinamere kõrgete lainete ja jää liikumise eest. Seega on loodus rajanud laevadele turvalise peatuskoha ja veel parema talvitussadama Orjaku.

Minevikus oli Jausa laht Orjaku ja Puulaiu sadamaga suuremaid mereväravaid Hiiumaal.

Tänu Kassari Sääretirbile kees navigatsiooniks määratud sadamais ja Jausa lahes ankrus olles vilgas tegevus. Mäletan, et meie noorusajal oli Kassari Sääretirp üheks populaarsemaks kohaks sportmängudel, sest fini oli ujumisel, paatidega purjetamisel kui ka sõudmisel.

Tirbi maapoolses otsas on kitsas ava, nn Sääre mulk, sealt oli võimalik paadi ja väikese laevaga otse lahete sõita ja vastupidi. Suuremad alused peavad aga ringiga Suurrahuni minema ja saavad alles siis

tirbi otsa ja Suurrahu vahelt lahte pöörata. Merevesi on seal sügavam ja ava laiem.

Enne 1940. aastat veeti Kassari säärelt teede sillutamiseks paekiviklibust kruusa.

Selge ilmaga paistab tirbilt vaa dates kogu Muhumaa põhjarannik ja Kõinastu laid hästi kätte.

Kassari Sääretirpi on seostatud Saaremaa vägilase Suure Tõlluga ja Hiiumaa Leigriga. Nimelt käinud Leiger tihti Saaremaal Suurel Tõllul külas. Kord ühel ilusal kevadel olnud ta jälle Tõllu pool ja kutsunud Tõllu sügisel, kui õunad valmis, endale Kassaris külla. Tõll vaieldes vastu, ent lõpuks nõustunud, kui Leiger selleks ajaks sügavamad kohad Jausa lahes ära täidab.

Kodus rääkinud Leiger oma plaanist poegadele, kes olnud asjaga kohe päris. Noorema poja Antsu võtnud Leiger endale abiks. Nad heitnud üksteise võidu suuri kivi-mürakaid merre, siis vedanud här-gadega kividele kruusa peale.

Esialgu kerkinud Jausa lahte lai ja kõrge sild. Sedamööda, kuidas tööjärg edasi läinud ja kruusavõtu-koht kaugemale jäänud, muutunud ka ehitus madalamaks ja kitsamaks ning saanudki lõpuks pikk ja kitsas nagu säärel. Hiljem hakatigi seda Kassari sääreks hüüdma, ja nii me teda ka täna nimetame.

Sääretirbile viiva tee äärde jääb Ellen Niidu ja Jaan Krossi suvema-ja.

Suurem osa säärest on kaetud kadastikuga. Siin võib tutvuda valguselembeste tüüpiliste taimeliiki-dega.

Endise Eesti Vabariigi ajal võeti talvel Sääretirbilt kruusa ja veeti üle jää Lussu liivale, kust seda vee-ti Hiiumaa teede katteks. Selle ta-gajärjel olid ka Hiiumaa maanteed hästi korras ja tolmasid hästi, kui peremees oma hobusega sõitis. Kui auto mööda kihutas, hõljus suur tol-mupilv mitu aega üleval. Kruusa-ga kaeti ka külavaheteid. Ka Kas-sari mäele on suured kruusaaugud jäänud. Kruus oli Kassarimaa ainus maapõuevara, mida mina tean, aga see ei pruugi sugugi nii olla. No raudkivi pidi ikka ka olema, kust muidu need kiviaedade ja ehitus-te kivid võeti.

Kassari kultuurielu

Juba kaugest minevikust on teada, et Kassari rahvas on olnud kõrge kultuuriga rahvas. Siit on võrsu-nud läbi aegade väga arvukalt kul-tuuriinimesi.

Mäletan enda noorusaega, kui rahvas oli veidi toibunud Esime-sest maailmasõjast, alustati elu eda-siarendamist ja koos sellega aren-dati ka rahvuskultuuri, sest kul-tuur on inimese elus üks peamisi allikaid, kust areneb kõik muu.

Minu noorusajal oli Kassari rah-va kultuur, kui arvestada aega, väga kõrge. Oli oma näitering, kus regulaarset mängiti oma rahvama-jas näidendeid, tähistati rahvuspü-hi, oli oma laulurahvas, pillimäng, loeti palju raamatuid, sest seltsil oli suur raamatukogu.

Kui midagi otsest ei olnud, siis oli noorteõhtu, kus lauldi, tantsiti ja oldi rõõmsad. Pillimehi oli Kas-saris palju, kui üks väsis, alustas teine.

Populaarsemad isetegevuslased olid vanameister Martin Kuru koos abikaasaga, Oolmetsade pere, Nittimite pere, kooliõpetajad Aleks-ander Loomets ja Alide Medri, Toominga noormehed (3), Aleksan-der Kärner (Paki Sass), Tiiu Elbach, Anton Kärner, Männi pere noored jt.

Isetegevuslasi oli piisavalt igalt elualalt. Ka meie, kooliõpilased, esinesime oma pidudega, näiden-ditega õpetajate juhendamisel.

Et teada saada, kuidas kulgeb tä-napäeva Kassaris kultuurielu, he-listasin proua Merike Niimannile, kes on Kassaris kultuurielu juht. Selgus, et kultuurielu tänapäeva Kassaris kulgeb normaalselt, kuid alati võiks parem olla, aga proua Niimann oli rahul sellega, mis on.

Selgus, et kõigil on piisavalt koh-ta, kus end täiendada ja ka maha laadida. Nii on ratsaklubi, suur raamatukogu, lauluansambel, inglise keele õppering, kangakudumise ring nn. soome telgedel, maali- ja joonistamisring jt.

Ringe juhatavad tõelised oma ala meistrid, tulise hingega noored, ja nooruses on jõud. Ringide juhid on Heli Tuisk, Maie Ruubel, Tiiu Valdma, Merike Niimann, Tiia Karapetjan jt.

Sain teada, et Kassari mäel asu-va mõisaaegse hollandi tuuliku müüre taastatakse; mis selle ruu-midesse tuleb, on veel vara öelda, aga midagi mõnusat kindlasti.

Vestlesin ka telefonitsi Käina valla maakorraldaja Tiivi Lipuga, et saada ülevaade Kassari saar ma-janduselust.

Praegu pidi juba olema üle 50 uuselamu mäealuse rannal ja ümb-ruskonnas ning ehitus käib edasi. Kassari oma elanikke on alles vaid 5 küla, neist 4 Kassaris ja 1 Orja-kus.

Olin huvitatud ka, mis on saanud Hiiumaa pärlist – Käina lahest.

Selgus, et see väike veekogu (pool Kassari saare pindala) on täiesti olemas oma mitme saare ja laiuga ning kasvab aeg-ajalt pilliroogu täis. See on rändlindude peatus-paik igal varakevadel ja sügisel.

Minul on selle lahega seotud väga meeldivaid mälestusi. Olin ka üks osaline Käina lahe tervisemuda ka-sutuselevõtmisel. Nimelt töötasin kunagi pärast suurt sõda Hiiumaal Käina vallas Selja maa-arstijaos-konna haigla majandusjuhatajana ja tegin meie haigla peaarstile tea-tavaks, et inimesed võtavad ise Käina lahest muda ja ravivad selle-ga oma haigusi juba väga ammu-sest ajast peale – kas ei võiks meie ha-kata siin oma haigla juures inime-si mudaga ravima. Ehitame haigla hoovile eraldi majad, kus haigeid ravida ja muda koguda.

Rahvas vajab abi ja meil on muda olemas. Võtame proovid, mina viin proovid Tallinna tervishoiu minis-teriumi ja sealt saame teada, kas Käina lahe muda võib olla inimeste raviks. Nii tegimegi ja saime vas-tuse, et Käina lahe meremuda võib-olb suurepäraselt patsientide ra-vimiseks.

Mina projekteerisin mudaravila hooned, lasksin Öngu kolhoosist ehitusmetsa maha võtta, aga ehi-tamine jäi minust tegemata, sest tervis hakkas liig suure töökoormu-se tõttu streikima.

Meie tööd jätkas doktor Endel Türija ravi said paljud haiged. Täna Käinas enam mudaravi ei tehta. Mis edasi saab, on teadmata.

Debora Vaarandi – 20. sajandi Eesti luuletaja

Anu Hülbg

28. aprillil suri 90-aastasena üks Eesti tunnustatumaid poetesse, Debora Vaarandi. Teda on naabersaare luuletajaks peetud, ometi on Debora Vaarandi ka Hiiumaa juurtega.

Kui möödunud sajandil on vere lõhn juures, siis on see ka Vaarandi luules. Ehk nagu on öelnud Viivi Luik valikkogu „See kaugel hää“ eessõnas: „Debora Vaarandi kehas-tada eesti luules on karmid mere-avarused, lipud ja leegid, raskete tuliste äärtega piibli pilved. Vaarandi avarused ei ole kunagi unelevad. Need on voogavad ning ärevad ja võib uskuda, et silmapiir varjab väehulki lippudega, seal toimub rahvasterändamine telkide ja kaamelitega, liigub sõduritevoore, puhkeb tulekahjusid ning revolutsioone, sünnib uusi aegu. Selle avaruse värv on punane.“

Debora Trull sündis 1. oktoobril 1916 Võrus. Kooliteed alustas Debora Tallinnas Laia tänava algkoolis, sealt edasi tulid Levala ja Kahtla algkool ning Saaremaa Ühisgümnaasium Kuressaares, mille tüdruk 1935. aastal lõpetas.

Esimene luuletus „Udus“ ilmus kooli ajalehes, sattus autori teadmata „Eesti Naise“ toimetusse ja avaldati 1936. aasta aprillinumbris.

Ülikooli minek tundus võimatu kuni kohtumiseni kooliõpetaja Aadu Hindiga. Noored abiellusid,

ees ootas Tartu boheemlaselu ja ka ülikool. Pärast poja Jüri surma abielu purunes. Juunipöörde järgselt asus tulevane luuletaja tööle „Sirbi ja Vasara“ toimetusse, abiellus Anton Vaarandiga ja 1940. aastal astus kommunistlikku parteisse.

1941. aasta repressioonid viisid külmale maale tema onu ja tädi perekonnad.

Sõja ajal töötas Vaarandi toimetajana ENSV Riiklikes Kunstiansamblites ning „Rahva Hääle“ toimetuses Moskvast ja Leningradis. 1944. aastal naasis Vaarandi Eestisse, temast sai „Sirbi ja Vasara“ vastutav toimetaja.

1945. aastal ilmus Debora Vaarandi debüütikogu „Põleva katuse all“. Debüüt oli vabavärsis. Võõrsil kirja pandud ja koduigatsusest kantud loodustlühirike lisaks sisaldas kogu ka kohustuslikke Stalinit ülistavaid värse.

Abielu Anton Vaarandiga lõppes. Luuletaja haigestus tuberkuloosi. Sellest ajast on pärit ka „Saaremaa valsi“ sõnad, mis on kirja pandud haiglapalatis.

1952. aasta tõi abielu Juhan Smuuliga.

1959. aastal ilmus „Unistaja aknal“, millest jääb kõlama võimas loodus- ja armastuslühirika. 1962. aastal sai kirjanik noorte autorite kasseti toimetuskolleegiumi liikmeks. Nõndanimetatud kasseti põlvkonna ilmumine tekitas halvaks panu konservatiivsemate kir-

jandustegelaste seas. Vaarandi aga kirjutas kiitva retsensiooni P.E. Rummo, L. Ruudi, A. Siia, M. Traadi ja E. Vetemaa luulevihikute kohta.

1977. aastal ilmus Vaarandi viimane originaalkogu „Tuule valgus“. Luuletaja oli siis 61-aastane. Edaspidi pühendus ta põhiliselt tõlkimisele.

Hiljuti nägi ilmavalgust mälestusteraamat „Aastad ja päevad. Nooruselugu“. „Inimene on mõistatus“, leiab luuletaja möödunud meenutades. Pärast Stalini surma kirjutas Vaarandi: „Me sõber, meie õpetaja, / Suur inimene lahkus meist“. Kümnekond aastat hiljem on kirja pandud järgmised read: „Kui elupuud raiuti, / lendasid elavad laastud / ja iga kild kisendas kirve all. // Seda peab unustama / iga päev uuesti“.

Kui Toomas Haug kirjutas luulelunastavast jõust, tõdes ta, et: „Vaarandi on 20. sajandi luuletaja. Ja see oli sajand, mil oli palju luulet ja palju verd. Aga me oleme sellest nüüd juba nii kaugel ja hetkel nii lähedal Vaarandi luulele, et näha verd, mis kätkeb endas nii kuritööd kui ka armuandi ja luulet, mis lunastab ja teeb targaks“.

Paar sõna veel „Saaremaa valsi“ sõnad pärinevad Debora Vaarandi pikemast luuleteosest „Talgud Lööne soos“. Talgud toimusid 9. juunil 1946. aastal Valjala vallas. Kokku tuli noori üle Saare-

maa: raiuti võsa, kaevati kraave. Piduliku osa avas Nikolai Karotamm, kes kiitis saarlaste üritust ja avaldas arvamust, et teised maakonnad järgivad peagi talgulist eeskujut. Tantsuks mängis orkester ja esimese paarina läksid tantsuplatsile Asta Mets ja Heino Villsaar. Asta oli särtsakas blond tütarlaps, keda peetaksegi „Saaremaa valsi“ linalakkneiuks (<http://valjala.edu.ee/kodukoht/>

kultuur_paigad/saaremaa_valss). Lõpetuseks Linnar Priimäe mõtted „Saaremaa valsi“ kohta, mis peaksid sobima ka kokkuvõtteks Vaarandi loole: „Eesti NSV-s loodi kaks rahvushümni: sakraalne, Gustav Ernesaksa „Mu isamaa on minu arm“ (kirjutatud Jaroslavli kunstiansamblites 1943), ja profaanne, Raimond Valgre „Saaremaa valss“ (1949).

Suure ande jõul andis Debora

Vaarandi eestlastele laulu, mille alalävises värvigammas me hing tundis ära oma sinimustvalge päriskodu – hoolimata punaväelase kuldtärnist. Et see oli säranud ka laskurkorpuslase Raimond Valgre vormimütsil, ei teinud laulu autorist vähem rahvuslikku sümbolkuju. Eks erista ka suitsupääsukest, meie ametlikku nõukogudeaegset rahvuslindu, punane kurgualune ja laup“.

“Ööviil”

1956

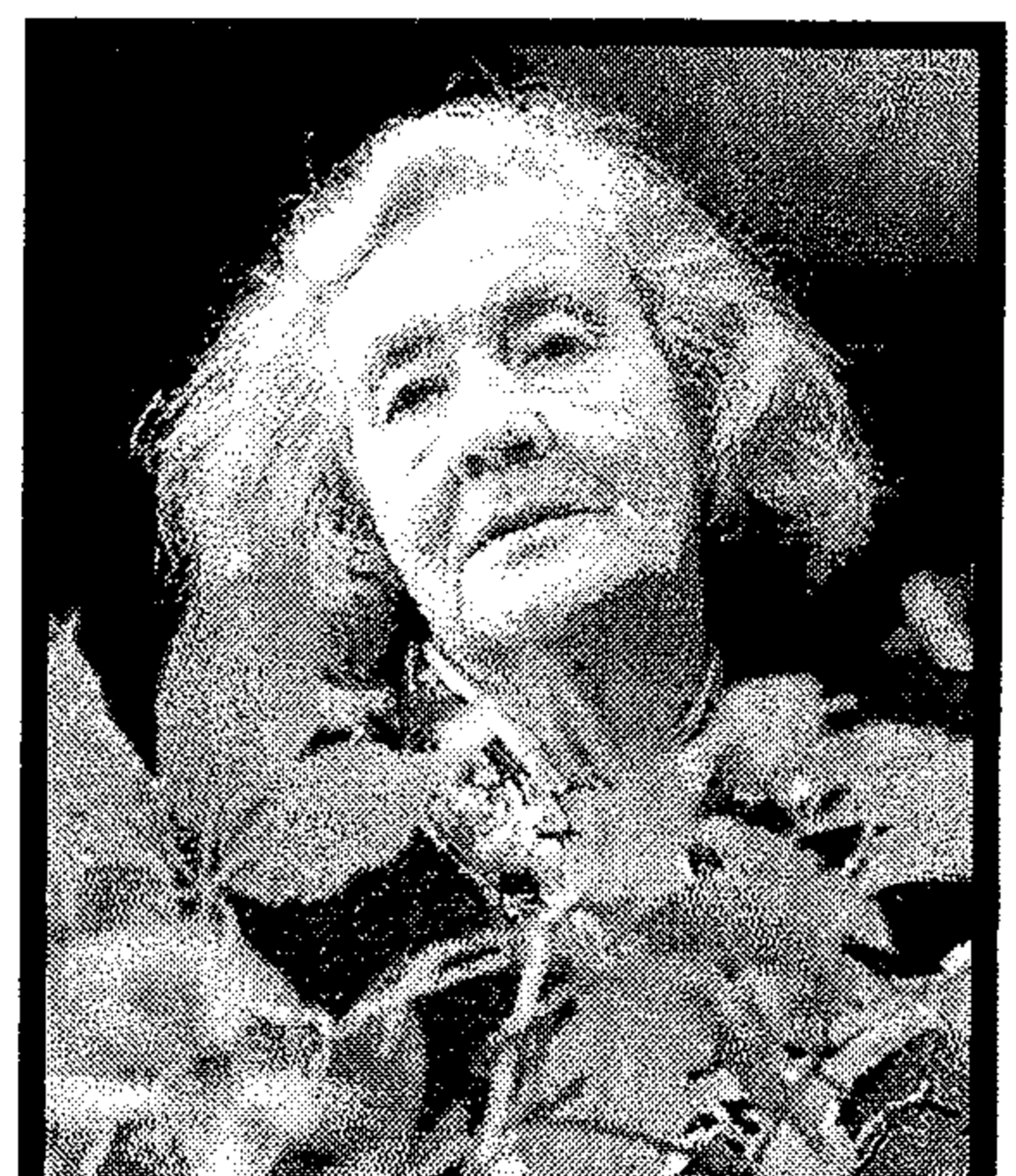
Ühel üürikesel viivul
hämaram on valge öö.
Ja siis salus lõhnaviil
valjult helisema lööb.

On see õnn või on see valu -
armastuseviis on see.
Keegi kergelt paljajalu
tõttab läbi kastevee.

Keegi ootab kase najal,
heledamaks läheb aas.
Armsam, see on pidumaja!
Valgeid küünlaid põleb maas.

On need hõisked, on need nuuksed,
sosing summutatud suul.
Armsam, sul on lehejuuksed,
las ma olen nende tuul!

Las mind sinu juurde tulla,
valge lill, mu valge lill!
Läbi õhu, läbi mulla
voogab laul ööviilil.

Debora Vaarandi

1.10.1916 - 28.04.2007

Kutse väsinud inimesele

Jael Puusaag

Väsinud inimlaps elutee keerus,
mured ja raskused on sul vaid meeles.
Stressist sul valu löönud on kõhtu,
arstikapist käid otsimas unerohtu.

Su pilgus on kurnatus, meeleheide,
sind närvi vaid ajab su kaaslaste väide:
"Kuule, õde või vend, kas sina ei tea,
Jumal vigu ei tee, sest Jumal on hea!

Kui sul usku vaid oleks, küll kõik laabuks siis,
imelihtsaks saab kohe kõige raskemgi viis!
Ainult palu ja lahendust kohe sa näed...
või sa ei usu, et võimsad on Jumala käed?"

Ja sina siis mõtled: "Teooria on ilus,
kuid minul siin, praegu on raske ja valus!
Miks teised kõik saavad ja mina ei saa?
Miks minu ees kinni on Töötatud Maa?"

Miks minu taskus nii vähe on raha?
Miks soovid ja püüdlused matma pean maha?
Mu tööpäev on pikk ja igav on tee,
nii vastikult üksluine tundub mul see!"

Siis leiad: "Ei muu minul lahendust tooks,
läheks baari vaid korraks ja täis ennast jooksi!
Siis kindlasti elu näen rõõmsamalt mina,
kui viinast on lillaks mul tõmmanud nina!"

Kuid politsei tuleb ja kinni peab tee,
teeb rahakoti veel tühjemaks see.
Ja peavalu tüütu, kas tahad, ei taha,
rõõmu asemel võtab su raja pealt maha!

Aga oota, anna üks võimalus mul',
sest midagi toredat pakun ma sul'!
Ära karda, ma pikka kõnet ei pea,
viin välja su sinna, kus sinul on hea!

Jäta arvuti kinni, lüli välja mobiil,
võta endale ainult üks vaikuseviiv!
Tule minuga kaasa, siis läheme sinna,
kuhu võib-olla üksi ei oska sa minna!

Tee peal laulu hõiskavad lindude suud,
valge õievahuga kaetud on teeäärsed puud.
Männilatvade kohinat kuuled ja tead:
metsa õhk ja vaikus teevad sulle vaid head!

Korja kimbuke lilli, nad sul' ütleavad nii:
"Sinu Jumal, me Looja, on alati siin!
Tema, kes hoida võib liblikat õrnalt,
seisab täna, just praegu, just siin sinu kõrval!"

orav puude peal ronib ja ütleb: "Sa tead,
sina puu otsa redelil ronima pead!
kuid mina võin okste peal kiikuda,
sest mu Looja mu pani nii liikuma!

Abiks kinkis Ta mulle saba kui tüüri,
see aitab mul hüpata, joosta ka müüril.
Samamoodi annab Ta sinule ka,
mida oma probleemis võid vajada sa!"

Kuula, lindudel kõigil on erinev laul,
sellega toovad nad Loojale au:
"Tema, me Looja on piiritult hea,
Ta isegi kõigi me nimesid teab!

Sinu nimigi ammu nii tuntud on Tal,
sa alati oled Ta silmade all!
Tema teab sinu raskusi, valu ja muret,
sest iga päev, alati on Ta sinu juures!"

Sipelgas tuleb ja ütleb sul' nii:
"vaata, suuri okkaid ma turja peal pesasse viin.
Minu Looja on see, kes jõudu mul' annab,
kui endast ma suuremaid raskusi kannan!

Tema jõudu anda ka sinule võib,
sest Tema on see, kes sinugi löi!
Ta teab, kui palju sa kanda suudad,
ning koormakaalu Ta vastavalt muudab!"

Sa ikka veel oled nii väsinud vaevast...
mine õue ja vaata tähisöö taevast.
Tema, kes tähtede radasid seab,
Tema sinugi elu juhtida teab!

Ära karda, tule, Ta praegu on siin.
Vala välja mure, ahastus, piin.
Räägi ausalt Temale hinge pealt ära
kõik see, mis viib sinu rõõmu ära.

Ära karda, lihtsalt tule,
lihtsalt Tema kõrval ole.
Su koorem jäädagi võib samaks,
kuid Sulle saab see talutavaks.

Sa siis tead, et keegi veel
on su kõrval eluteel.
Ta teab ja mõistab, varustab,
kui vigu teed, siis andestab,
annab jõudu jätkata,
kingib rõõmu, rahu ka!

Lugu meie kassikesest

Jael Puusaag

Meil on kodus kassike,
tal on nimeks Sassike.
Tahab saada maiuspala,
vanaisalt tükki kala.

Aga vaata, kullapai,
kust see kass siis tuppa sai?
Akna kaudu sisse tuli,
silms põles kaval tuli:

“Vanaema voodi sees
üks mõnus paik mind ootab ees!
Talle rõõmsalt kaissu poen,
seal on pehme, mugav, soe!”

Tuleb tädi Ruthike,
ütleb: “Kulla lutike,
annan sulle veidi piima,
siis pean sinu õue viima!”

vanaema ütleb siis:
”Miks sa tema ära viid?
Las ta seltsiks olla mul,
on palju tegemisi sul!”

Kassike kuid vaatab siis:
põõsa peal on linde viis!
“Neile pean ma näitama,
et kõik nad kinni püüan ma!”

Aken täitsa lahti jäi,
kassikene välja sai.
Linnud kiirelt läksid eest,
kartsid kassi, kõva meest!

Vudi tuli, ütles talle:
”See etikett ei meeldi mulle!
Kuidas sina, kassinäru,
teed siin lindudele säru?”

Kas sa aru siis ei saa?
See on minu pärusmaa!
Vanaema voodi ka,
MINA pean seal magama!”

Vanaema, vanaisa,
tädi Ruth ei tõsta kisa:
“Mõlemad meil’ rõõmu toovad,
Meile meeldivad me loomad.

Vudi, Sass, meid kuulake,
siin on ruumi kõigile!
Kana, laps või lambatall,
Sarapuus on ruumi tal!”

Tule, vaata sina ka,
mis mõnus paik on Hiiumaa!
Kaameragi kaasa võta
ja siis metsa alla tõtta!

Minagi nüüd metsa lähen,
panen kirja viimsed tähed.
Kui sa tahad lugu uut,
siis käi ise Sarapuus!

Must ja valge

Riivo Undo

Ei ole ilmas inimest, kes ideaaliks sündinud
ei ole metsas kiskjat, kes poleks rünnanud
ei ole olemas orkaani, mis poleks paha teinud
ei ole halbu tegusid, mida Jumal poleks näinud.
On olemas küll linnud, kes lennata ei oska,
ka kõigil kaladel maa peal hingata on raske,
on küll tehtud vigu, mida parandada ei anna,
on küllalt muresid, mida ei jaksata kanda.
Ei ole nähtud lõket, mis sädemeid ei pilluks
ei ole kuulnud beebit, kes ealeski ei vinguks
ei ole sõidetud merd, mis poleks laevu neeland
ei ole emasid, kes kõike oma lapsele keelaks.
Kuid olemas on kette, mille lülid katkevad
ja enamus lilli talve hakul närbuvad.
Ei ole perekondi, kus tülisid ei leita,
ei ole armastust, kui süda sind ei aita,
ei ole olemas küünalt, mis iialgi ei kustuks.
Ei tea me ette tegusid, ei tea, mis iial juhtub
ei ole algust lõputa ja sündi ilma surmata.
Nüüd tea, et ilustusi ära maali
sest maailmas ei eksisteeri ideaali.

TEATED**TEATED****TEATED****TEATED****TEATED****TEATED****TEATED****TEATED**

☛ Kassaris Mõisa Poe juures avatud suveturg. Kaubelda saab iga päev.

☛ Rahvamajas võimalik kangastelgedel kududa E ja K kl 11-18; T kl 10-16. Kokku leppida tel 4697 222 või 5396 5553 Inga Mikk

Üksi elav naisterahvas soovib suvel abi majapidamistöodes. Rendile anda elamispind 4-8 inimesele.

Küsida: Naba talu Esikülas tel.4697106

Postiaadress: Hiivi-Liivi Mugamäe Kassari Käina vald 92111 Hiiumaa

☛ 12.mail rahvamajas

- kl.11 Kassari Haridusseltsi üldkoosolek

- kl. 12 tähistame 10 aasta möödumist ajalehe "Kassarimaa" väljaandmisest esitleme Kassarimaa mappi, räägime maastikuhoolduskavast, avame kaltsuvaipade näitusmüügi.

☛ 12.mail kl 14 Kassari kabeli ees kogukonna pildistamine fotonäituse "Vana ja uus Kassari" jaoks.

☛ 12. maist 30. septembrini rahvamajas Käina valla käsitöömeistrite valmistatud kaltsuvaipade näitusmüük. Avatud E ja K kl 11-18; T kl 10-16.

☛ 19. mail Kassari jooks. Lastejooksud, 4,9 ja 20 km jooksud. Info V. Martin tel5139 103

☛ E.Parve näitemängu "Hiired salves" etendused Kassari rahvamajas toimuvad laupäeval 9. juunil, 14. juulil ja 11. augustil algusega kl 20. Pilet 15 krooni.

☛ Juunis avatakse muuseumi majas fotonäitus "Vana ja uus Kassari". Kõrvuti on fotod Kassari tuntud kohtadest nüüd ja eelmise sajandi algusest.

☛ Kontserdid "Kolm risti Kassari kohal" toimuvad juunis, juulis ja augustis kord kuus. Juulis annab kontserdi Henri Laks, augustis Astrid Böning.

☛ Juulis toimub kunstikursus Maarja Unduski käe all. Kavas portselanimaal ja taimepaberi kasutamine köitmiskunstis. Osavõtutasu 35 krooni.

☛ Augustis toimub skulptuurikursus "Paneme ilu potti!" Osavõtutasu 35 krooni.

☛ Tänavu möödub vähemalt 85 aastat teatritegemise algusest Kassaris. Ootame sellest väiksemaid ja suuremaid mälestuskilde.

Samuti ootame mälestusi ja viiteid juba ilmunud informatsioonile Kassari tublide/ tegusate naiste/meeste kohta. Info tel.4697 181 õhtuti. Kirjad palun saata aadressil: Merike Niimann Kassari Käina vald 92111 Hiiumaa

☛ 4.augustil kl.10 - 14 Vetsi Tallis Meite

TEATED**TEATED****TEATED****TEATED****TEATED****TEATED****TEATED****TEATED**

Kalalaat

- kohalik värske kala
- suitsu-, prae-, marineeritud-, soola- ja ahjukala; road, retseptid, degusteerimine...

Osale omavalmistatud kalaroaga - parimatele auhinnad!

- kalakontsert
- kalaloterii
- kala-teemalised käsitööd ja palju muud...

Korraldajad: Kassari Haridusselts ja Vetsitall OÜ

☛ 8. septembril Hiiumaa IV Külade päev, Kassaris

- kl 12 Jumalateenistus Kassari Kabelis (läbiv teema - Inimeseks olemine), millele järgneb tuntud koduloo- ja kultuuriinimeste mälestamine Kassari kalamistul.

- kl. 13.15 - 20 Külade päev Kassari Haridusseltsi sees ja ees.

Märksõnad:

- Kassarimaa, selle ajaloost ja inimestest
- Küla muutuv maailmas.
- Hiiumaa mälu ja Hiiumaa Teabekapital.
- Maalähedane näitemäng
- Torgamite külasupp ja külade pirukad
- Lõbusad võistukatsumised väikestele ja suurtele
- Külasimmann

... ega kõike saa ometi ette ära rääkida!

Korraldajad: Kodukant Hiiumaa, Kassari Haridusselts ja Kassari Külavanimete Kogu

☛ Kassari Haridusselts kuulutab välja Hiiumaa-teemaliste lauamängude ideede konkursi

Idee peab olema:

- arusaadavalt kirjeldatud ja kindlasti lisatud visand(id)
- esitatud paberkandjal kinnises märgusõnaga varustatud ümbrikus

Sama märgusõna all lisada ka kinnine ümbrik autori vanuse ja kontaktandmetega

Saabunud töid hindab žürii ja otsus tehakse teatavaks hiljemalt jaanipäevaks.

Auhinnad:

I koht 3000 krooni

II koht 2000 krooni

III koht 1000 krooni

- üriil on õigus vastavate tööde puudumisel jätta auhinnad välja andmata või ümber jagada. Peale tööde autastamist jääb mängude kirjastamisõigus Kassari Haridusseltsile.

Töid oodatakse kuni 19. maini aadressil: MTÜ Kassari Haridusselts, Käina vald, 92111 Hiiumaa

Kohaletoiimetamise kulud kannab esitaja. Info tel. 5263168

Ilusat emadepäeva!

Anna Haava

Minu vanaema

Vanaema helde lahke
Oli armas minule
Oli minu lapsepõlve
Soojendaja , päikene

Kuis ta õnnis pehmel käel
Minu peakest silitas
Armurikkal häälel, sõnal
Õpetas ja juhatas

Välja andnud Kassari Haridusselts

Kontakttelefon 4697 222

Ilmub kaks korda aastas.

Kokku kirjutanud Aivar Lorits ja Urmas Lauri, esi- ja tagakaane fotod Urmas Lauri